Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 255 (10240) | 1976 чылдың октябрь 29, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязы

1977 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БЮДЖЕДИНИҢ ДУГАЙЫНДА БОЛГАШ 1975 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БЮДЖЕДИНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНИҢ ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң саң министри депутат **В. Ф. ГАРБУЗОВТУҢ** *илеткели*

Бистиң чуртувустуң бүгү ниитилел-политиктиг болгаш ажыл-агый амыдыралы СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин болгаш экономиканы кодурер, чоннуң чаагай чоруун бедидер, тайбыңны болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы быжыглаар талазы-биле партияның ленинчи угланыышкынын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш бүгү улустуң калбарган демиселиниң байдалдарында эртип турар деп, В. Ф. Гарбузов чугаалаан.

Съездиниң шиитпирлерин совет улустуң канчаар-даа аажок улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле уткуп хүлээп алганы партияның угланыышкынының шынныын болгаш амыдыралчызын бүзүреддиг бадыткап, партия болгаш чоннуң бузулбас эвин, ажылчы чоннарның партия Төп Комитединиң, шынчы ленинчи, амгы үениң шылгарангай политиктиг ажылдакчызы, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневти баштадыр ооң Политбюрозун долгандыр сырый каттыжылганың база катап көргүскен.

Партияның XXV съездизиниң хүлээп алганы социал-экономиктиг программаның амыдыралга боттаныышкыны бистиң чуртувусту чаа-чаа бедиктерже көдүрүп үндүрер. Онгу беш чылда ниитилел бүдүрүлгезиниң масштабтары көскүзү-биле улгадыр, улус ажыл-агыйының техниктиг деңнелинге болгаш структуразынга шынар талазы-биле ханы чаартылгалар чедип алдынар болгаш совет кижилерниң амыдыралының деңнели көскүзү-биле бедиир. Онгу беш чылдың эки темпилерлиг эгелээнин эртип турар чылдың планныг онаалдаларының күүселдези херечилеп турар.

Бо чылдың эрткен 9 айларының дургузунда пландан ажыр 4,5 млрд. ажыг рубльдиң үлетпүр продукциязы сайгартынган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукцияның бот-үнезин чиңгедир болгаш үлетпүрге орулга алыр талазы-биле онаалдалар күүсеттинип турар. Көдээ ажыл-агый чылы улуг чедиишкиннерниң адаа-биле дооступ турар.

Совет кижилерниң амыдыралының бүгү талаларын экижидер, оларның материалдыг чаагай чоруун бедидер дугайында Коммунистиг партия доктаамал кичээнгейни салып турар. Бүдүрүлгеде ажылдап турар ортумак ажыл төлевирлиг кижилерниң ажыл төлевириниң кудуку деңнелин бедидери, тариф ставкаларын болгаш шалыңын өстүрери доозулган. 1976 чылдан эгелеп чурттуң элээн хөй районнарынга бүдүрүлге кавызынга хамаарышпас адырларга ажыл төлевирин өстүрери эгелээр. Ниитилелдиң хереглел фондуларының өзүлдезинге үндезилээш улус өөредилгези, кадык камгалалы улам ыңайгы хөгжүлдени алган, пенсиялар, дузаламчы болгаш стипендия төлээринге күрүне акшаландырыышкынны көвүдеткен. Бо чылын чоннуң кижи санынга онааштыр боттуг орулга 3,7 хуу өзер.

Чоннуң хереглел барааннарын бүдүрерин көвүдеткени болгаш ону садарын арбыдатканы чоннуң өзүп турар негелделерин эки хандырар арганы берген. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээли 1976 чылда 4,1 хуу өзер.

Партияның калбак социал программазының чарылбас болгаш тудуш чугула бир кезээ болза, бистиң чуртувуста чуртталга тудуун улуг масштабтарга чорудуп турары болур. Бо чылын 11 миллион ажыг кижи чуртталга байдалдарын экижидер.

Улус ажыл-агый планының чедиишкинниг күүселдезиниң, национал орулганың өзүлдезиниң база ол ышкаш немелде курлавырларны мобилизастаар болгаш камналга чурумун боттандырар талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглерниң күзели-биле Күрүне бюджединиң күүселдези боттанып турар. 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң орулгалар талазы-биле 227,7 миллиард рубль түңге азы план 101 хуу кылдыр, а чарыгдалдар талазы-биле 224,6 миллиард рубль түңге азы план 99,7 хуу кылдыр күүсеттинер. Орулгалар чарыгдалдардан 3,1 миллиард рубль хөй болур.

1976 чылдың планныг онаалдалары кол көргүзүглер талазы-биле доллдур болгаш ажыр күүсеттинерин бо чылдың эрткен үезинде улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң түңнелдери бадыткап турар. Ол чорук онгу беш чылдың ийиги чылы—1977 чылда чаа чедиишкиннерни чедип алырынга эки байдалды тургузуп турар.

ССРЭ-ниң 1977 чылда бюджедин партияның XXV съездизиниң тургускан сорулгаларынга болгаш ниитилел хөгжүлдезиниң, коммунистиг тургузуушкуннуң база делегей харылзааларының амгы хөгжүлдезиниң теориязының болгаш практиказының колкол чугула айтырыгларының талазы-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы принципиалдыг айтыышкыннарынга дүүштүр ажылдап кылдынган. Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидеринче болгаш улус ажыл-агыйының бүгү звеноларынга ажылдың шынарын экижидеринче планда болгаш бюджетте улуг кичээнгейни угландырган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айытканы бо сорулгалар болза, партияның экономиктиг стратегиязының чарылбас кезээ болур болгаш бүгү совет улустуң чогаадыкчы күжениишкиннериниң кол угланыышкыннарын тодарадып турар.

СЭКП ТК-ның октябрь 26-да ажылын доосқан Пленуму 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын болгаш 1977 чылдың улус ажыл-агый планын база бюджедин колдуунда чүүлдүг деп көрген.

СЭКП ТК-ның Пленумунга кылган чугаазынга эш Л. И. Брежнев совет кижилерниң эрткен үениң дургузунда тургузукчу ажылдарының түңнелдерин ханызы-биле анализтээн, чурттуң амгы үе-чададагы экономиктиг хөгжүлдезиниң үндезин айтырыгларының талазы-биле чугула түңнелдерни кылган болгаш 1977 чылдың планын, бюджедин база онгу беш чылды чедиишкинниг күүседир, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле партия болгаш чоннуң ажыл-чорудулгазының тодаргай сорулгаларын айыткан.

1977 чылда ССРЭ-ниң бюджеди улус ажыл-агыйының планынга, экономиканы болгаш культураны моон ыңай хөгжүдеринге, чоннуң чаагай чоруун экижидеринге, чурттуң камгалал күчүзүн быжыглаарынга негеттинер чугула курлавырларны хандырарынга дүүштүр тургустунган.

(Уланчызы 2-ги арында).

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ӨНДҮР УЛУГ ПРОГРАММАЗЫ

Эвилел Совединиң хуралы

Октябрьның 27-де 16 шак турда, палаталарның хуралдаар залынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң баштайгы хуралы Эвилел Совединиң Даргазы депутат А. П. Шитиковтуң даргалаашкыны-биле ажыттынган.

Эштер **Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Г. В. Романов, В. В. Щербицкий, Г. А. Алиев, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, Я. П. Рябов** оларны депутаттар болгаш аалчылар адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Сессиялар аразында үеде мөчээн депутаттар Б. Е. Бутоманың, А. В. Георгиевтиң, А. А. Гречконуң, Ю. И. Дудинниң, Л. Д. Евдокимованың, В. В. Щербаковтуң тураскаалын сактып, сессияның киржикчилери туруп ёзулаан.

Эвилел Соведи үгеннерниң орнунга соңгуткан депутаттарның бүрүн эргелерин мандат комиссиязының хынаанының дугайында мандат комиссиязының даргазының оралакчызы депутат **А. И. Аксёновтуң** илеткелин дыңнаан.

Эвилел Совединиң депутаттары — Харьков областың Харьков-Коминтерновск соңгулда округундан соңгуткан Ю. Ф. Косяктың, Красноярск крайның Уярск соңгулда округундан соңгуткан Ф. А. Горшаковтуң, Москва хоорайның Киев соңгулда округундан соңгуткан А. П. Александровтуң, Алтай крайның Каменск соңгулда округундан соңгуткан А. И. Жукованың, Свердловск областың Ирбит соңгулда округундан соңгуткан М. В. Мошковцеваның, Грузин ССР-ниң Рустав соңгулда округундан соңгуткан Г. В. Колбинаның, Горький областың Кулебак соңгулда округундан соңгуткан М. В. Егоровтуң, Сумск областың Ромен соңгулда округундан соңгуткан И. Г. Гринцовтуң бүрүн эргелерин хүлээп көөр чап, Эвилел Соведи доктааткан.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүнениң беш чыл планының дугайында, 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының, 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында айтырыгларның талазы-биле Эвилел Совединиң план-бюджет, адырлар комиссияларының болгаш аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының эдеринчи илеткелин Эвилел Совединиң план-бюджет комиссиязының даргазы депутат **Г. И. Ващенко** кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бо сессиязы онзагай үеде — партияның болгаш улустуң амыдыралынга шылгарангай болуушкун болган СЭКП-ниң төөгүлүг XXV съездизиниң эрткен чылында болуп турар-дыр деп, ол демдеглээн.

Онгу беш чыл планы — ол дээрге чурттуң бүдүрүлге болгаш эртем-техниктиг күчүзүн улам ыңай улгаттырарының, ооң камгалал күчүзүн быжыглаарының, чоннуң чаагай амыдыралын өстүрериниң канчаар-даа аажок улуг программазы-дыр, ол — коммунизмниң тургузуушкунунда чаа чугула үе-чада-дыр деп, депутат чугаалаан.

Партияның идип үндүргени коммунистиг тургузуушкуннуң, тайбың болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш демиселиниң сорулгалары, партияның сорук киирикчи идеялары болгаш планнары ажылчы чоннарның калбак массаларының политиктиг база күш-ажылчы идепкейиниң чаа көдүрлүүшкүнүн болдурган. Планныг онаалдаларны ажыр күүседири дээш, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери база ажылдың шынарын экижидери дээш социалистиг чарыш канчаар-даа аажок калбарган. Съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары партияның болгаш бүгү совет улустуң ажыл-чорудулгазында кол чүүл болу берген.

Ол чорук СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ханы уткалыг, тодаргай чугаазында онза күштүг-биле илереттинген. Ол чугаада онгу беш чылдың онзагай чүүлдерин бүгү талалыг характерлээн, улус ажыл-агый планнарын күүсединиң ажыктыг тактиказын төлевилээн, съездиниң салган сорулгаларын боттандырар талазы-биле хөделиишкиннерниң дайынчы программазын тодаргайлаан.

Беш чылды чурт деӊ-дескизи-биле дүрген эгелээн деп Пленумга демдеглээн: чыл планында үлетпүр бүдүрүлгезиниң немелде өзүлдези 4,3 хуу кылдыр көрдүнген турда, тос айларның иштинде ол 4,8 хуу болган, бүгү эвилелдешкен республикалар, министерстволар болгаш ведомстволар планны күүсеткен. Пландан ажыр 4,5 миллиард ажыг рубльдиң продукциязын саарган.

Көдээниң ажыл-ишчилери бо чылын улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдаан. Чуртка тарааны пландан болгаш мурнунда хүлээп алдынган хүлээлгелерден ажыр бээр деп тараажыларның патриотчу шимчээшкини-биле амгы тараа ажаалдазы демдеглеттинген. Тараа айтырыын шиитпирлээринге партияның шугумун ханызы-биле медерел билири ында илереттинген. Төрээн чурттуң шыгжамырларынга 3 миллиард 200 миллион пуд тарааны ургаш, Россия Федерациязы чурттуң тараа курлавырларынга улуг салыгны киирген. Күрүнеге 1 миллиард 150 миллион пуд бедик шынарлыг тарааны саткаш, Казахстанның чер ажылдакчылары күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алганнар. Боттарының хүлээлгелерин күүсеткениниң дугайында 12 эвилелдешкен республикалар болгаш 12 автономнуг республикалар, 87 крайлар база областар илеткээннер. Бо бүгү чорук чурт эң-не хөй санныг тарааны алырының дугайын херечилээн. Хөвениң, чигир свёклазының база көдээ ажыл-агыйның өске-даа чамдык культураларының эки дүжүдүн өстүрүп алган.

Бо чылдың планын чедиишкинниг күүсеткени беш чылдың ийиги чылында чурттуң экономиказын хөгжүдеринге эргежок чугула баазаны тургузар деп, эдеринчи илеткелде демдеглээн. 1977 чылда улус ажыл-агыйының планы үлетпүр болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң улам ыңай өзүлдезин, улус ажыл-агыйының өске адырларының хөгжүлдезин, улустуң амыдыралының деңнелин бедидер талазы-биле элээн хөй хемчеглерни боттандырарын баш удур көрген. Национал орулганың хемчээлин 4,1 хууга, үлетпүр продукциязын 5,6 база көдээ ажыл-агыйның продукциязын 5,1 хууга өстүрер.

Улус ажыл-агыйының планы-биле долу дүүштүр ажылдап кылган 1977 чылдың Күрүне бюджеди бүгү төлевилеттинген хемчеглерни акшаландырарын хандырар. Бюджеттиң орулгаларын 238,8 миллиард рубль түңнүг кылдыр база чарыгдалдарын 238,6 миллиард рубль түңнүг кылдыр тургускан.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге бюджеттен болгаш өске-даа үнер дестерден 251 миллиард рубльди үндүрер.

Улус ажыл-агыйының бүгү адырларының дүрген хөгжүлдезиниң, эртем-техниктиг деңшилгениң дүргедээниниң, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын, ажылдың шынарын бедиткениниң, партияның аграр политиказын амыдыралга боттандырганының үндезининге социал калбак программаны боттандырарын беш чыл планы баш удур көрген.

1977 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планынга болгаш Күрүне бюджединге комиссияларның даасканы-биле депутат Г. И. Ващенко дараазында өскерилгелерни киирерин саналдаан:

— Улус хереглелиниң барааннарын бүдүрер болгаш саарар планны үүрмектеп садар өртектерге 174 миллион рубльге көвүдедир болгаш ооң-биле холбаштыр 1977 чылда Күрүне бюджединиң орулгаларын 132 миллион рубльге көвүдедир.

— Ооң-биле холбаштыр эвилелдешкен республикаларның бюджеттериниң талазы-биле чарыгдалдарны 132 миллион рубльге көвүдедир болгаш ол акша-хөреңгини районнар төптерин, ажылчыннар суурларын чаагайжыдарынга, кадык камгалал албан черлеринге эм садып алырынга, социал-культура албан черлеринге херекселдер садып алырынга база оларны септээринге, Байкал-Амур магистралының тудуунуң девискээриниң чурттакчы чонунуң театр-концерт хандырылгазының талазы-биле хемчеглерни ап чорударынга үндүрер.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл Күрүне планын, а ол ышкаш комиссияларның саналын барымдаалап көргеш, 1977 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планын долузу-биле чүүлдүг деп көөрүн депутат саналдаан.

1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджедин чазалгалар-биле кады орулгалар талазы-биле 238.939.972 муң рубль түңге, чарыгдалдар талазы-биле 238.732.458 муң рубль түңге, орулгалар чарыгдалдардан 207.514 муң рубль түңге ажып турар кылдыр, а ол ышкаш 1975 чылда Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында отчётту бадылаарын Г. И. Ващенко саналдаан.

Ооң соонда Эвилел Совединге 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл Күрүне планының дугайында, 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының, 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында база 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезиниң дугайында айтырыглар талазы-биле саналонал солчулгазы эгелээн.

(Уланчызы 2-ги арында).

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭ— ЧОННУҢ ХЕРЭЭ

ШАЛЫПЧЫ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ

СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ханы уткалыг чугаазын совет кижилер улуг көдүрлүүшкүн-биле уткуп хүлээп алганнар. Ону чер болганда улус номчуп таныжып турар. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң материалдарын таныжарынга тураскааган хуралдар, митингилер үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт коллективтеринде, колхозтарда, совхозтарда эртип турар. СЭКП ТК-ның ол Пленумунуң шиитпирлерин ажыл-ишчилер чаңгыс эп-сеткил-биле деткип, Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш улам эки ажылдаарын аңаа хүлээнип турарлар.

Ленинград хоорайның улуг бүдүрүлге коллективтеринге митингилер эрткен.

— Бистер, машина тудукчулары, бистиң чурттуң бүгү ажылчы чоннары-биле бир демей, СЭКП-ниң мерген угаанныг иштики болгаш даштыкы политиказын бүгү талазы-биле деткип, СЭКП ТК-ның, ооң эш Л. И. Брежневке баштаткан Политбюрозунуң мөгаг-шылаг чок практиктиг ажыл-чорудулгазын чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнүп тур бис. Леонид Ильичиниң чугаазы чоннуң чаагай чоруунуң дугайында ада сагыш салыышкын-биле сиңниккен-дир. Бистиң каттыжыышкынының ажылчыннары аңаа харыы кылдыр беш чылдың онаалдаларын ажыр күүседир дээш бүгү күжүн, арга-мергежилин салып ажылдаарлар—деп, электромашина тудуунуң «Электросила» каттыжыышкынының ажыл-ишчилериниң митингизинге токарь-карусельщиктер бригадири П. В. Иванов чугаалаан.

— СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг сонуургал-биле номчудум. Онгу беш чылда кылыр ажылдарның тодаргай программазы ында айыттынган-дыр. Бо чорук бисти чаа-чаа ажыл-херектерже хей-аът кирип турар. Бистиң бригаданың кежигүннери боттарының социалистиг хүлээлгелерин эде көргеш, Октябрьның 60 чыл оюнга уткуштур ийи чылдың онаалдаларын күүседирин шиитпирлээннер — деп, **Кишинев** хоорайда **«Сигнал»** заводтуң коллективинге болган митингиге монтажник Л. Полякова чугаалааш, улам эки ажылдаарынче өске эш-өөрүн кыйгырган.

Душанбениң Орджоникидзе аттыг арматура заводунуң коллективинге эрткен митингиге шуткулга цегиниң коммунистиг күш-ажыл бригадазының удуртукчузу М. Назаров сөс алгаш, мынча дээн:

— Онгу беш чыл дээрге—аажок улуг хемчээлдерниң болгаш экономиктиг аргаларның беш чылы деп Леонид Ильич кончуг шын демдеглеп чугаалаан-дыр. Бистиң заводувус бо беш чылда продукция бүдүрүп үндүрерин 2,6 катап көвүдедир. Бистер амгы чаа дерилгелерни шиңгээдип ап, бүдүрүлгени калбартып, нефть болгаш химия үлетпүрүнге хереглээр хөолай-дамчыдылга арматуразының шыварын улам экижидип турар бис. Партияның сагыш салыышкынынга харыы кылдыр улам эки ажылдаарын хүлээнип тур бис.

Ажылчы чоннарның митингилери болгаш хуралдары черчерде уламчылавышаан.

(СЭТА).

СЭКП ТК-ның Пленумунуң материалдары парлаттынган чаа солуннар чедип келири билек, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы-биле делгереңгей таныжар дээш «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының чолаачылары диспетчерскаяга чыглып келгеннер. Автобаазаның ажылдакчылары коммунистиг тургузуушкуннуң шын программазын изин-биле деткээннер.

ЧУРУКТА: «Тыва суг тудуг» трестиң автобаазазының чолаачылары эш Л. И. Брежневтиң илеткелин номчуп тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР БИС

Чадаананың 463 дугаар кожуун чоруур механизастаттынган колоннаның тудугжулары бистер Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң ханы уткалыг, делгереңгей чугаазы-биле улуг сонуургалдыг танышкан бис. Эш Леонид Ильич Брежнев бодунуң чугаазынга тайбың болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселиниң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң программазының амыдыралда боттанып турарын, социалистиг дем каттыштырылга чурттарының кады ажылдажылгазы чер бөмбүрзээниң кырынга тайбың келир үениң магадылалы болур дээрзин онзалап айыткан. СЭКП болгаш Совет чазак социализм чурттарының чаңгыс аай өг-бүлезиниң бузулбас найыралын улам быжыглаарынче угланган политиканы чорудуп турар. Совет улус делегейге дүшкүүрлүг чоруктуң улам чавырлыышкынын дээш, аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг чурттарның тайбың кожа-хелбээ догуннаашкыны дээш туржуп турар. Чүге дээрге совет улус коммунизмниң баазазын тургузуп, чаа-чаа улуг тудугларны кылып турар. Биске чогум-на ынчангаш быжыг тайбың херек.

Эш Леонид Ильич Брежнев ССРЭ-ниң моон соңгаарты хөгжүлдезиниң өндүр улуг планнарын айытпышаан, бо талазы-биле сорулгаларны тодаргай чугаалаан. Бистер, тудугжулар, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чедиишкиннерге сорук кирбишаан, моон соңгаар улам эки, каш дакпыр күш-биле ажылдаарын шиитпирлээн бис. Бистер чоокта чаа ийи каът чуртталга бажыңының тудуун доосқаш, бо хүннерде Чадааның Культура ордузунуң тудуун кылып турар бис. Бистиң хоочун тудугжуларывыс О. Комбу, М. Оруе-оол болгаш өскелер-даа районда бо чугула тудугну хуусаадан эрте доозар дээш кызымаккай ажылдап, боттарының үлегерчижээн өскелерге көргүзүп турар. Бистиң бригада эрткен үе айларда эки түңнелдерни чедип алгаш, темпини кудулатпас дээш ажылдап турар.

СЭКП-ниң, ооң ленинчи Төп Комитединиң болгаш ооң эш Леонид Ильич Брежнев баштаан Политбюрозунуң тайбың дээш чайгылыш чок чорудуп турар политиказы дээш өөрүп четтирбишаан, бистер онгу беш чылдың планнарының күүселдезинге төлептиг үлүүвүстү киирери-биле ажылдап тур бис.

С. ХОВАЛЫГ,
тудугжулар бригадири.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭННЕР

СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга болгаш Министрлер Чөвүлелинге «Росводпром» каттыжыышкынының Кызылда ДБК заводунуң коллективинден күш-ажылчы рапорт келген. СЭКП ТК-ның Пленумунуң ажыттынган хүнү — октябрь 25-те заводтуң ажыл-ишчилери чыыр демир-бетонну бүдүрүп үндүрер талазы-биле чыл программазын күүсеткен деп ында айыткан.

Планда ону бүдүрери 8000 кубометр кылдыр көрдүнген турда, ону 8009 кубометрни бүдүрүп үндүрүп, чыл планындан ажыр 48 муң рубльге продукцияны саарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планны 115,7 хууга күүсеткен, бот-үнези 2,8 хуу эвээжеткен, бүдүрүп үндүрген продукцияның үштүң бирин шынарның бирги чергези-биле үнелеп көрген.

Михаил Баландиниң болгаш Виктор Тагбаның удурткан бригадалары коллективтиң чедиишкиннеринге эң-не улуг үлүглерин киирген. Галина Казак, Георгий Терентьев, Вера Тагба болгаш өске-даа хөй ажылчыннар 1977 чылдың үлүүнде ажылдап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга хей-аът кирген заводтуң ажыл-ишчилери чыл төнчүзүнге чедир планга немей 2000 кубометр чыыр демир-бетонну бүдүрүп үндүрерин база 200 муң рубльге продукцияны саарарын хүлээнгенин рапортта айыткан. Ол болза онгу беш чылдың баштайгы ийи чылының планын Улуг Октябрьның 60 чылынга чедир күүседиринге эки белеткел болур.

ВЛКСМ обкомунга ужуражылга

Дүүн ВЛКСМ Тыва обкому ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүнден бээр 58 чыл болган оюнга тураскааткан чогаадыкчы аныяктар-биле ужуражылганы эрттирген.

— Совет Тываның оолдар, кыстары Ленинчи комсомолдуң төрүттүнген хүнүн онгу беш чылдың бирги чылының планнарын, социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле уткуп турар—деп, ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов ужуражылганы ажыдып тура, чугаалаан.

«Улуг Октябрьның 60 чыл оюн — 60 шалыпчы неделя-биле уткуур». Бо лозуң-биле күш-ажылчы ээлчегге турушпушаан, республиканың 280 ажыг комсомолчу-аныяктар коллективтери, хөй-хөй оолдар, кыстар социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Ол шалыпчы ээлчегде аныяктар ортузунга кижизидилге ажылын комплекстиг чорударынга чогаадыкчы аныяктарның салыышкыны улуг. Ооң бир херечизи ВЛКСМ обкомунуң бюрозунуң шиитпирин ёзугаар 1976 чылда литература болгаш уран чүүл талазы-биле Тываның комсомол шаңналын салым-чаянныг үш мастерге тывысканы болур.

Тываның комсомол шаңналының лауреадының дипломнарын эш Ромашов даш чонукчузу Д. Х. Дойбухаа, артист Д. Ч. Моңгуш, чогаалчы С. С. Сүрүң-оол оларга тывыскан.

Тываның комсомол шаңналының баштайгы лауреаттары С. С. Сүрүң-оол, Д. Ч. Моңгуш олар оларның күш-ажылын бедик-биле үнелээнинге өөрүп четтиргенин илергейлээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязы

Депутат В. Ф. ГАРБУЗОВТУҢ илеткелиниң төнчүзү

(Эгези 1-ги арында).

ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелин орулгалар талазы-биле 238,8 миллиард рубль түңге, чарыгдалдар талазы-биле 238,6 миллиард рубль түңге тургустунган. Азы орулгаларны чарыгдалдардан 200 миллион рубльге ажып турар кылдыр планнаан.

1977 чылда бүдүрүлгелерниң болгаш ажыл-агыйлыг организацияларының орулгазын 114,7 миллиард рубльге планнап турар, ол дээрге бо чылдаазындан 8,2 хуу хөй болур. Бүдүрүлгениң техниктиг чаартылгаларын кылырынга, экономиктиг идиг бериишкининге болгаш өске-даа планнаттынган чарыгдалдарга ажыглаары-биле бүдүрүлгелерге орулгадан 43,7 миллиард рубльди арттырар.

Барааннарны бүдүрерин көвүдедир, оларның ассортиментизин калбартыр, шынарын экижидер талазы-биле улус ажыл-агыйының планының онаалдаларынга дүүштүр саарылга үндүрүү 4,1 хуу көвүдээр. Колхозтарның олча-ажык үндүрүүн 0,7 миллиард рубль түңге көрген.

Күрүнениң чондан тыртар үндүрүглерин улус ажыл-агыйы планында көрдүнген ажыл төлевириниң фондузун болгаш үндүрүглерниң амгы үеде күштүг боор турар ставкаларын барымдаалап 20,9 миллиард рубль нийти түңге тодараткан, ол бюджеттиң бүгү орулгаларының 8,7 хуузу болур.

Чоннуң чаагай чоруун бедидериниң талазы-биле партияның XXV съездизиниң ажылдап кылган калбак программазын Коммунистиг партия чайгылыш чок күүседип турар. Совет улустуң амыдыралының деңнелин бедидер хемчеглерге 1977 чылда 6,8 миллиард рубльди чарыгдаары көрдүнген.

Чаа беш чылдың социал программазын боттандырарынга ниитилелдиң хереглелдер фондулары улуг рольду ойнаар. 1977 чылда оларның нийти түңү 99 миллиард рубль болур ийикпе, азы бо чылда турганындан 4,8 хуу көвүдээр. Кадык камгалалын, культураны, улус өөредилгезин болгаш пенсия хандырылгазын моон ыңай улам хөгжүдерин ол хөреңгилер хандырар. Нийти шөлү 112 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тударынга 16,8 миллиард рубльди тускайлаан.

Улус ажыл-агыйын акшаландырарынга бюджеттен, бүдүрүлгелерниң боттарының хөреңгилериниң болгаш кредиттен 251 миллиард рубльди көрүп турар, ол болза бо чылын турганындан 4,4 хуу хөй болур. Ажылдап турар бүдүрүлгелерниң чаартыры, чаа бүдүрүлге объектилерин тудары, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин индустриалдыг үндезинге хөгжүдери, транспорттуң, харылзааның болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының техниктиг чаартылгазы улуг масштабтарга боттаныр.

Эртем-техниктиг дешпилгениң дүргедедириниң, эртемниң чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиңгээдириниң талазы-биле 1977 чылда чугула хемчеглерни боттандырары көрдүнүп турар. 1977 чылда эртем шинчилелдеринге 18,2 миллиард рубльди чарыгдаар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Коммунистиг партияның даштыкы экономиктиг политиказы 1977 чылдың планында болгаш бюджединде база-ла тодараттынган. Күш-ажылдың делегей хуваалдазынга болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның социалистиг экономика интеграциязын хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң улам калбаа-биле киржирип хандырар хемчеглерни ында база айыткан. Хөгжүп орар чурттар-биле бот-боттарынга ажыктыг экономиктиг калбак кады ажылдажылганы улам калбартырын болгаш ханыладырын моон ыңай уламчылаар. Үлетпүр талазы-биле сайзыраңгай капиталистиг чурттар-биле бот-боттарынга ажыктыг экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзаалар болгаш садыглажышкын улам хөгжүүр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели даштыкы экономиктиг харылзааларның ажылын сайзыраңгайжыдар талазы-биле хемчеглерниң улуг программазын тодараткан. Ук хемчеглерни чайгылыш чок боттандырары Совет Эвилелиниң даштыкы чурттар-биле экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылгазының моон ыңайгы ажыктыг чоруун хандырар.

1977 чылдың планында үлетпүр бүдүрүлгезиниң бызыг өзүүшкүнүн үлетпүрнүң болгаш транспортту акшаландырар дугайында кезекте демдеглеп турар. Бюджеттиң, бүдүрүлге черлериниң акша-хөреңгизиниң болгаш чээлиниң күсели-биле үлетпүрнү акшаландырарынга 128,9 миллиард рубльди тускайлап турар.

Ол акша-хөреңгиниң кол кезии — 108 миллиард ажыг рубльди социалистиг индустрияның үндезини — аар индустрияга чарыгдаар. Чиик, аъш-чем болгаш тус чериниң үлетпүрүн, а ол ышкаш чоннуң амыдырал-хандырылгазын хөгжүдеринге 20,8 миллиард рубльди, азы 1976 чылда турганындан 5,8 хуу хөйнү чарыгдаар.

1977 чылда бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринче, үлетпүрнүң ажылының шынар көргүзүглерин экижидеринче партияның угланыышкынын база чайгылыш чокка боттандырып чорудар. Кол-кол бүдүрүлге фондуларын эң дээре ажыглаары үлетпүр бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге чугула ужур-дузалыг болур. Ынчангаш 1977 чылда үлетпүрнүң кол фондулары барык 25 миллиард рубльге көвүдээр болгаш оларның нийти хемчээли 400 миллиард рубль ажа бээр. Ол дээрге бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң канчаар-даа аажок улуг байлакшылы-дыр, ынчангаш Коммунистиг партия ону эң ажыктыы-биле ажыглаарын негеп турар.

Материалдыг курлавырларны рационалдыг болгаш камналгалыг ажыглаарының, оларны чарыгдаарда камналганың эң шыңгыы корум-чурумун барымдаалап чорударынче партияның XXV съездизи улуг кичээнгейни салган. Чүгле материалдыг чарыгдалдарны камнап, продукцияның материалдыг хемчээлин кызырып база чиг-этти чарыгдаарының дешпилгелиг норма-чижектерин ажыглап, материалдарның камналгалыг хевирлерин калбаа-биле хереглеп турган, 1977 чылда 1,5 миллиард хире рубльди чарыгдаарын көрүп турар.

Экономиканың болгаш улустуң амыдыралының чаагай чоруунуң бызыгарынга продукцияның шынарын экижидериниң чугулазын XXV съезд онзалап демдеглээн. Сөөлгү чылдарда дыка хөй бүдүрүлге черлери болгаш министерстволар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле эки түңнелдерни чедип алган. Ооң-биле боттарының продукциязының чүгле эвээш кезиинге күрүнениң шынар демдээн алган министерстволар эвээш эвес деп, илеткелчи демдеглээн.

1977 чылда транспортту болгаш харылзааны акшаландырарынга чарыгдал 5,7 хуу көвүдээр болгаш 20,5 миллиард рубль болур. Байкал-Амур оруун тударын үргүлчүлээринге эргежок чугула акша-хөреңгини 1977 чылдың планында болгаш бюджединде айыткан.

В. Ф. Гарбузов көдээ ажыл-агыйны акшаландырарының дугайын чугаалааш, көдээ ажыл-агыйда чедип алдынган боттуг бурунгаарлаашкын сөөлгү чылдарда партияның ажыл-чорудулгазының экономиктиг болгаш политиктиг улуг түңнелдериниң бирээзи болурун онзалап демдеглээн. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң идегелдиг өзүлдезин хандырарын, чер болгаш мал ажылының ажыктыг чоруун бүгү хемчег-биле бедидерин ниң сорулгазын СЭКП-ниң XXV съездизи салган.

Ажыл-агыйлар аразынга кооперация болгаш агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин специализастаарын болгаш концентрастаарын улам хөгжүдер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалы көдээ ажыл-агыйга политиктиг болгаш социал-экономиктиг чугула ужур-дузалыг боор турар.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйны 1977 чылда хөгжүдери-биле бюджеттиң, совхозтарның болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа күрүне бүдүрүлгелериниң тускай акша-хөреңгизиниң күсели-биле, а ол ышкаш чээли бээри-биле 40,9 миллиард рубльди, азы бо чылдыындан 5,7 хуу хөйнү тускайлаан. 1977 чылда көдээ ажыл-агыйга капитал тускайлаашкынының нийти хемчээли 21,9 миллиард рубль болур. Оон аңгыда колхозтар боттарының хууда акша-хөреңгизиниң болгаш ССРЭ-ниң Күрбанкызының чээлилериниң күсели-биле 10,5 миллиард рубльди капитал тудугга ажыглаар.

Черлерниң мелиорастаашкыны көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бызыг өзүлдезинге чугула ужур-дузалыг. СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган доктаалында оңгу беш чылда черлерни калбаа-биле мелиорастаарын улуг хемчээлдиг чорударын айтып, суггаттыг болгаш кургаттынган черлерни эң-не долузу-биле ажыглаарының, ындыг черлерге көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн бүгү хемчеглер-биле бедидериниң сорулгазын салган. Колхозтарның болгаш совхозтарның черлерин мелиорастаар ажылдарын кылырынга, ону үндезини-биле экижидеринге чарыгдаары-биле 1977 чылда 8,8 миллиард рубль, бо чылдыындан 3,0 хуу хөйнү тускайлап турар.

РСФСР-ниң кара эвес хөрзүннүг черлеринге көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин көдүрериниң талазы-биле ажылдарны улуг хемчээлдии-биле үргүлчүлээр апаар. Чурттуң ол эң улуг девискээринге көдээ ажыл-агый экономиказын улам хөгжүдеринге чарыгдаары-биле 4,6 миллиард рубльди тускайлаан.

Көдээ ажыл-агыйны материал-техниктиг дериг-херекселдер-биле чогуур өйүнде, эң-не ажыктыг кылдыр хандырары көдээ ажыл-агый экономиказынга улам улуг рольдуг болур.

Бистиң чуртка социал-экономиктиг планнарны боттандырып чорударынга капитал тудуг улуг рольдуг деп илеткелдиң тудугга акша-хөреңги тускайлаар дугайында кезээнде чугаалап турар. 1977 чылда бюджеттен, бүдүрүлгелерниң боттарының акша-хөреңгизинден болгаш банкының бээр чээлизинден тудугга чарыгдаары-биле 106,7 миллиард рубльди тускайлаан, азы бо чылдыындан 4,6 хуу хөй боор турар.

1977 чылда техниктиг эдериишкинге, ажылдап турар бүдүрүлге черлерин калбартып, чаартырынга чарыгдалдарның үлүү көвүдээр. Бүдүрүлге тудуунга күрүнениң акша тускайлаашкынының нийти хемчээлиниң 53,4 хуузу ол сорулгага ажыглаттынар. Мурнунда эгелээн ажылдарны доозарынга акша-хөреңгини мөөңнеп турган, доостунмастаан тудугларның хемчээл-санын кызырарынче онза кичээнгейни угландырып турар.

Капитал тудуунуң ажыктыг чоруун бедидериниң сорулгаларының бирээзи ажыл-агыйның иштики курлавырларын улам долузу-биле илередип, ажыглаары боор турар. Тургустунмаан дериг-херекселдерни ажыглап турган, 1,6 миллиард рубль түңнүг иштики курлавырларны тудугга ажыглаарының дугайын 1977 чылдың планында болгаш бюджединде айыткан.

Тудугнуң сметалыг ортек үнезин кызырарының, төлевилел кылыр организацияларның ажылын экижидериниң, тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин улам чиигедириниң, планнаашкын системазын сайзыраңгайжыдарының болгаш тудуг организацияларының ажылын шын үнелеп көөрүнүң эргежок чугулазынче илеткелинде онза кичээнгей салып турар.

Илеткелдиң садыгга болгаш амыдырал хандырылгазынга акша тускайлаарының дугайында кезээнде 1977 чылда үүрмектеп садар бараан саарылгазының хемчээлиниң 4,8 хуу өзерин болгаш 228 миллиард рубль чедерин айыткан. Амыдыралга ачы-дуза чедирериниң сайгарылгазының хемчээли 7,3 хуу чедер болгаш 6,3 миллиард рубль болур.

Күрүне садыын акшаландырарынга 3,8 миллиард рубльди тускайлаан, азы бо чылдыындан 6,8 хуу хөй болур. Кооперацияның садыг организациялары садыгны, белеткелдерни болгаш ажылдың өске-даа адырларын хөгжүдеринге 1,1 миллиард рубльди чарыгдаар.

Совет кижилерниң чаагай амыдыралын, оларның нийти билиг болгаш культурлуг деңнелин улам бедидерин, чоннуң медицина хандырылгазын, социал хандырылганы экижидерин оңгу беш чылдың планында айыткан. 1977 чылда социал-культура хемчеглеринге күрүне бюджединиң чарыгдалы 3,2 миллиард рубльге көвүдээр болгаш 83,7 миллиард рубль чедер.

Оон аңгыда күрүнениң бүдүрүлгелери болгаш организациялары, колхозтар болгаш хереглел кооперациялары социал-культура албан черлерин хандырып тударынга боттарының 21 миллиард рубль акша-хөреңгизин чарыгдаар.

Келир чылдың бюджединде нийти билиг школаларын хандырып тударынга 8,9 миллиард рубльди тускайлаан. Күрүне 1977 чылда 1,2 миллион олуттуг школаны тудар.

Ниитилел бүдүрүлгезиниң өзүлдези болгаш эртем-техниктиг дешпилгениң шапкынчааны профессионал-техниктиг училищелерге бедик мергежилдиг ажылчыннарны болгаш ортумак база дээди тускай өөредилге черлеринге специалистерни белеткеп, өөредирин көвүдедирин негеп келген. Ол сорулгаларга 1977 чылда чарыгдалдар 7,2 миллиард рубль болур.

Уругларның школа назы четпээнде кижизидилгезин улам хөгжүп, чурттуң бүдүрүлге, ниитилел-политиктиг болгаш культурлуг амыдыралынга херээженнерниң улам калбаа-биле киржиринге идиглиг болур. Школа назызы четпээн уругларның албан черлеринге чарыгдалды күрүне 4 миллиард ажыг рубльге көрүп турар.

1977 чылда эмнелгеде оруннарның саны 3,1 миллион ажыг апаар. Бюджет ёзугаар кадык камгалалын хөгжүдеринге четчир түңнүг акша-хөреңги курлавырын тускайлаан.

1977 чылда социал страхованиени болгаш социал хандырылганы улам хөгжүдүп, сайзыраңгайжыдарынга күрүне чарыгдалы 37,1 миллиард рубль чедер, тодаргайлаарга, бо чылдың чарыгдалдарындан 5,9 хуу көвүдээр. Ооң-биле кады ажылчыннарга, албан-хаакчыларга, колхозчуларга пенсиялар төлээринге 27,9 миллиард рубльди чарыгдаар, азы амгызындан 1,8 миллиард рубль хөй болур.

ВЦСПС-тиң болгаш чер-черде профэвилелдериниң тургузуп база күүседип турары күрүнениң социал страхованиезиниң бюджеди 6,7 хуу көвүдеп, 29,8 миллиард рубль болур. Берген акша-хөреңгилер 1977 чылда 10 миллион ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны хостуг база чиигелделиг путёвкалар-биле санаторийлерже, дыштанылга бажыңнарынче болгаш туристиг баазаларже эмнедип болгаш дыштандырып чорудар, 10,4 миллион уругларны пионер лагерьлеринче чорудар аргалы профэвилелдеринге бээр.

Совет Эвилели улустар аразынга тайбыңны болгаш найыралды быжыглаарынче, бүгү-ле тайбынга ынакшылдыг дешпилгелиг күштерни деткииринче база реакцияның болгаш дайычының күштеринге ойтур шавыышкын бээринче угланган бодунуң даштыкы политиктиг угланыышкынын чүткүлдүг болгаш хажык чокка боттандырып турар деп, илеткелчи онзалап демдеглээн. СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы тайбынның төөгүлүг программазын амыдыралга боттандырбышаан, Коммунистиг партия быжыг тайбын дээш, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадыры дээш демиселге чогумчалыг түңнелдерни чедип алган.

Тайбынның ленинчи идеялары партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринде, тайбың болгаш делегейге кады ажылдажылга дээш улам ыңайгы демисел талазы-биле съездиниң ажылдап кылган программазында, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин кынчыктырбазынче болгаш чепсегленишкинни дүжүреринче угланган тодаргай саналдарда чаа күш-биле сиңниккен.

Делегей харылзааларын чогумчалыг хөгжүдеринге шаптыктап турар империализмниң агрессчи күштериниң чимзенишкиннеринче Совет Эвилели кичээңгей салбайн барып база шыдавас, ынчангаш ол байдалдарда бодунуң камгалалын сайзыраңгайжыдар ужурга таваржып турар. 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединде камгалал чарыгдалдарны 17,2 миллиард рубль кылдыр азы бүгү бюджеттиң 7,2 хуузу кылдыр көрген.

СЭКП ТК-ның айтышкыннарынга дүүштүр сөөлгү чылдарда улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарының организастыг структуразын экижидеринге чамдык улуг хемчеглерни боттандырып чоруткан. Концентрацияга болгаш специализацияга үндезилээш, бүдүрүлгени удуртурунуң системазын сайзыраңгайжыдып турар. Үлетпүр адырларын эргелеп башкарарының кол схемаларын бадылаан болгаш амыдыралда боттандырып турар, бүдүрүлгениң болгаш эртем-бүдүрүлгениң 2,8 муң каттыжыышкыннарын тургусхан, башкарылыышкынның автоматчыткан системаларын калбаа-биле ажыглап турар. Ол бүгү болза аппараттың структуразын экижидеринге болгаш ону тежээп тургузарынга чарыгдалдарны эвээжедиринге идиг берип турар.

Ынчалзажок эргелеп башкарарының аппарадында артык чүүлдер ам-даа хөй, чамдык министерстволар адырларны эргелеп башкарарын оожум эде тургузуп, харын-даа штат-смета чурумун үрей бээр таварылгалар ховар эвес. 1977 чылдың бюджединде министерстволарга, каттыжыышкыннарга, бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга эргелеп башкарылгага чарыгдалдарны 0,8 миллиард рубльге кызырары көрдүнген.

Илеткелдиң эвилелдешкен республикаларның Күрүне бюджеттериниң дугайында болуунде 1977 чылда оларның Күрүне бюджеттериниң нийти хемчээлин 105,5 миллиард рубль түңге, азы бо чылдаазындан 5,9 хуу хөй кылдыр тодаргайлаан деп дыңнаткан.

Эвилелдешкен республикаларның Күрүне бюджеттерин дараазындагы түңнерге көрген: (млн. рубль-биле)

РСФСР	57.900
УКРАИН ССР	17.939
БЕЛОРУС ССР	4.573
УЗБЕК ССР	4.465
КАЗАХ ССР	7.056
ГРУЗИН ССР	1.828
АЗЕРБАЙДЖАН ССР	1.725
ЛИТВА ССР	2.071
МОЛДАВ ССР	1.342
ЛАТВИ ССР	1.371
КИРГИЗ ССР	1.201
ТАДЖИК ССР	1.077
АРМЯН ССР	1.198
ТУРКМЕН ССР	845
ЭСТОН ССР	883

В. Ф. Гарбузовтуң түңнелчизинде чугаалааны болза: СЭКП-ниң Төп Комитеди биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели келир 1977 чылда планныг онаалдаларны шуут күүсеттинип болур кылдыр көрүп турар. болгаш бүгү-ле организакчы болгаш политиктиг ажылын улус ажыл-агыйларда бар улуг курлавырларны ажыглаарынче, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидеринче, экономиктиг хөгжүлдениң темпилерин дүргедедиринче угландырарын министерстволардан, ведомстволардан болгаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринден негеп турар. **(Адыш часкаашкыны).**

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ӨНДҮР УЛУГ ПРОГРАММАЗЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында)

Октябрьның 28-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы ажылын үргүлчүлээн. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл Күрүне планының, 1977 чылдың планының база бюджединиң төлевилелдерин чугаалажып көрбүшаан, ол планнар совет улустуң үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп, эвилелдешкен болгаш автономнуг республика бүрүзүнүң онзагай чүүлдерин база хереглелдерин барымдаалап, оларның бир дески хөгжүлдезин хандырып турар деп, депутаттар демдеглеп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыышкыннарынга дүүштүр ажылдап кылган беш чыл планы — ол дээрге канчаар-даа аажок улуг хемчээлдериниң болгаш улуг экономиктиг болдунар аргаларының беш чылы.

Коммунизм дээш демиселдиң улуг фронтузунуң бүгү-ле участоктарынга совет улустуң чедиишкиннери СЭКП-ниң, ооң Төп Комитединиң, партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневке баштаткан ТК-ның Политбюрозунуң мерген угаанныг иштики болгаш даштыкы политиказының ачызында чедип алдынган деп, сессияның киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле онзалап демдеглеп турар.

Депутаттарның саналдары Совет Эвилелиниң экономиктиг күчүзүн улам ыңай быжыглаарының дугайында, совет кижилерниң чаагай чоруунуң өзүлдезиниң дугайында, тайбынны быжыглаар дугайында сагып салыышкыны-биле сиңниккен болуп турар.

Эвилел Совединиң баштайгы хуралы октябрьның 27-де хүнүнүң ийиги чартыында болган. Депутаттар 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл Күрүне планының дугайында, 1977 чылда Күрүне планының база бюджединиң дугайында айтырыгларны чугаалажып көрген.

Савал берген депутаттар СЭКП ТК-ның эрткен хүннерде болган Пленумунуң улуг ужур-дузазын демдеглеп турган. СЭКП ТК-ның Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң ханы утказыг чугаазы-биле совет кижилер канчаар-даа аажок улуг сонуургал-биле таныжып дээрзин олар онзалап демдеглээн. Чурттуң иштики амыдыралының болгаш делегей байдалының тодаргай анализин ол чугаада бердингени, XXV съездиниң соонда партияның хөй талалыг ажыл-чорудулгазының түңнелин ында үндүрген. Амгы үе-чадада чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң өйү келген айтырыгларының талазы-биле чугула ниитилештирилгелер база түңнелдер ук чугаада кирген болгаш оңгу беш чылдың онзагай чүүлдеринге политиктиг үнелээшкин бердинген. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырарының, оңгу беш чылды чедиишкинниг күүседириниң талазы-биле партияның болгаш улустуң хөлезинишкиннериниң делгереңгей программазын ол чугаада идип үндүрген.

СЭКП ТК-ның болган Пленуму, анаа эш Л. И. Брежневтиң ханы утказыг чугаазы бистиң партиявысты болгаш улусту ажыл-агыйны чорударының социалистиг аргаларының артык күштүүн, массаларның күш-ажылчы соруктуг кириишкининиң база патриотизминиң күчүлүг күжүн чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинге эң-не долузу-биле ажыглаарынче углап-шиглеп турар деп, депутаттар чугаалап турар. СЭКП ТК-ның Политбюрозу, Совет чазак бистиң партиявыстың коллективтиг дуржулгазын, тура-соруун база мерген угаанын каттыштырбышаан, беш чыл планын кылып тургузар талазы-биле улуг үре-түңнелдиг ажылды кылып чоруткан.

Ораторлар чер кырынга быжыг тайбынны хандырары дээш демиселге СЭКП-ниң улуг ролюн демдеглевишаан, оон Төп Комитединиң база тайбың болгаш социал дешпилге дээш мөгаг-шылаг чок демисели-биле совет улустуң, бүгү дешпилгелиг кижи төрелгетенниң изиг ынакшылын база хүлээн көрүүшкүнүн чаалап алган, бистиң партиявыстың, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгарааңгай ажылдакчызы — эш Л. И. Брежневтиң хууда канчаар-даа аажок улуг ачы-хавыяазын онзалап демдеглээн.

Планнар болгаш бюджет төлевилелдерин Эвилел Совединиң план-бюджет, адырлар комиссияларының болгаш аныяктар херектериниң талазы-биле комиссиязының немелделерин база чазалгаларын барымдаалап бадылаарын бүгү ораторлар саналдаан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы депутат **Н. Ф. Васильев** бир дугаарында санал берген. Россия Федерациязының улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң масштабтарын болгаш темпилерин тодарадып турар саннарны ол адаан.

Коми АССР-де нефтилиг болгаш газтыг черлерни, Пермь областа нефтини, Оренбург областа газты дүргени-биле шиңгээдип ап турарының дугайын оратор дыңнаткан. Курскиниң магниттиг аномалиязының зоназынга, Сибирьге девискээрниң улуг бүдүрүлге комплекстерин тургузарын үргүлчүлээн турар. БАМ-ның тус-тус участоктарының тудуушкунунуң доозулганының хире-чергези-биле ол зонаның бойдус курлавырларын шиңгээдип ап эгелээр.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын улам ыңай быжыглаарының айтырыгларының дугайын Н. Ф. Васильев чугаалаан. Ылангыя мал ажылынга күш-ажылды механизастаарынга херек машиналарны бүдүрүп үндүрерин көвүдедириниң эргежок чугулазын ол айыткан болгаш кара хөрзүннүг эвес черлериниң объектилеринге керээлиг ажылдарның планнарын күүсетпейн турар эвилелдиң тудуг министерстволарын, организацияларын шүгүмчүлээн.

Социал хөгжүлдениң делгереңгей программазы кирип турар, беш чыл болгаш чыл планнарының төлевилелдериниң ындыг кезектеринче депутат онза кичээнгейни салган.

Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы депутат **А. Ф. Ватченко** оңгу беш чылда республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң перспективаларының дугайын чугаалаан. Ниитилелдиң нийти продуктузу дыка көвүдээр, национал орулга 18 миллиард ажыг рубльге, үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли — үштүң бир кезээнге өзер.

ССРЭ-ниң Күрпланының, ССРЭ-ниң Кара металлургия, Аар болгаш транспорт машина тудуунуң, Энергетика машина тудуунуң, Орук харылзааның, Энергетиканың болгаш электрификацияның министерстволарының адресинге оратор элээн хөй шүгүмчүлелдиг саналды кылган.

Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **Б. А. Ашимов** партияның төлевилээн программазының херек кырында боттуун беш чылдың баштайгы чылының эрткен үезиниң түңнелдери бүзүрелдиг бадыткаан деп демдеглээн. Республика үлетпүр продукциязын сайгарарының хемчээлиниң талазы-биле тос айларның планын күүседипкен. Бүдүрүлге күчүлерин ажыглаары дыка бедээн, улустуң хереглел барааннарын бүдүрүп үндүрери көвүдээн болгаш ассортиментизи калбарган, оларның шынары экижээн.

Дүжүт ажаап алыышкынының шиитпирлиг үезинде республикага эш Л. И. Брежневтиң чедип келгени, Алма-Атага болган партия-ажыл-агый активиниң чөвүлел хуралынга оон берген үнелиг сүмелери болгаш айтыышкыннары ажылчы чоннарның чогаадыкчы иденкейиниң улуг кедүрдүүшкүнүн болдурган, тараа ажаалдазын эң-не кыска хуусаа иштинде чорударынга үнелеп четпес улуг рольду ойнаан. Чуртка, партияга, эш Л. И. Брежневтиң бодунга берген сөзүн тараажылар алдарлыы-биле ээлээннер деп, депутат уламчылаан. Сөөлгү сан-медээлер ёзугаар алырга, Казахстанның совхозтары болгаш колхозтары Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1 миллиард 190 миллион тонна ажыг тарааны урган деп, чыылганнарның диңмиттиг адыш часкаашкынының үезинде Б. А. Ашимов чугаалаан. Ынча хөй тарааны республика эң-не баштай белеткээн.

Беш чыл планының, 1977 чылдың планының болгаш бюджединиң төлевилелдери Бүгү-эвилелге адырлар аразынга күш-ажылдың улам ыңай хуваалдазын, республикалар, крайлар болгаш областар аразынга кооперастаашкынны калбартырын база экономиктиг интеграцияны күштелдирерин, оларның бүгү талалыг хөгжүлдезин баш удур көрген деп, Молдавияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары депутат **И. И. Бодюл** чугаалаан.

Эрткен беш чылда республикага улус ажыл-агыйының тургузуу экижээн, чурттакчы чоннуң социал-аңгы составында чугула өскерлиишкиннер болган. Ажылчыннарның саны көвүдээн, а колхозчуларның саны эвээжээн. Ооң-биле кады колхоз секторунда нийти бүдүрүлге өзе берген. Оңгу беш чылдың баштайгы чылының планы Молдавияда чедиишкинниг күүсеттинип турар деп, депутат медеглээн.

Ынчалзажок Пленумга эш Л. И. Брежневтиң тодаратканы ышкаш, бистиң ниитилел бүдүрүлгевис оон-даа элээн хөй продукцияны берип шыдаар деп, депутат уламчылаан. Ол чорукка онза чугула чүүлдерниң бирээзи болза бүдүрүлгениң балансылаттынган хөгжүлдезин хандырары болур.

Республикаларда болгаш областарда саарылганың бүдүрүлге-белеткел организациялары тургустунган. Ынчалзажок олар аңгылаңчак хевээр, оларның чаңгыс аай таарыштырар төвү чок боор турар. Саарылганың бүдүрүлге-белеткелдиң төп каттыжыышкынын тургузарының эргежок чугулазының дугайында бодалды оратор чугаалаан.

Узбекистан бодунуң сөзүн ээлеп, бо чылын Төрээн чуртка аазаан 5 миллион 300 муң тонна «ак алдынны» бээр деп, Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы депутат **Н. Д. Худайбердыевтиң** медеглелин сессияның киржикчилери адыш часкаашкыны-биле уткааннар. Республикага оон бүдүрүлгезин 5 миллион 800 муң тонна чедирери оңгу беш чылда көрдүнген. А хөвең өстүрүкчүлери беш чылдың төнчүзүнге чедир 6 миллион тонна деңнелге чедер деп уткуштур планны үндүрген. Ол — берге, ынчалза-даа боттуг сорулга болур.

Ынчалзажок адырда элээн чугула айтырыглар шиитпирлеттинмээн. Ниитизи-биле республикада ажаалда ийи — ийи чартык ай иштинде уламчылап келир, а механизастаттынган чыылданың деңзигүүрү амдызында 50—55 хуу боор турар. Хөвең ажылын комплекстиг механизастаарының эргежок чугулазының дугайын оон ыңай депутат чугаалаан.

Оңгу беш чылда ниитилел бүдүрүлгезиниң улам ыңай хөгжүлдезиниң база оон ажыктыының бедиириниң үндезининге амыдыралдың материалдыг болгаш культурлуг деңнелин элээн улуу-биле бедидер ужурлуг деп, Москваның М. В. Ломоносов аттыг Күрүне университединиң ректору депутат **Р. В. Хохлов** чугаалаан. Ындыг хөгжүлдеге чугула черни эртем-техниктиг дешпилге ойнаар.

Эртем шинчилелдерин хөгжүдеринге улуг рольду дээди өөредилге черлериниң эртемденнери ойнаар.

Эртем ажылының бедик деңнели өөредилгениң дээштиин бедидеринге эргежок чугула деп, депутат онзалап демдеглээн. Ол чокка улус ажыл-агыйынга бедик мергежилдиг тускай эртемниглерни белеткээри болдунмас. Эртем херек кырында бүдүрүкчү дорт күш болу берген ындыг байдалдарда дээди өөредилге черлериниң эртем талазы-биле бедик күжүн, ораторнуң бодалы-биле алырга, амгы үезинден улам-на улуг дээштии-биле ажыглаар ужурлуг.

Эртемниң сөөлгү чедиишкиннерин бүдүрүлгениң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа талаларының шиңгээдип алырының оруктарында бергелерниң дугайын депутат чугаалаан.

Ооң-биле Эвилел Совединиң бирги хуралы доозулган.

Сессия ажылын бөгүн уламчылаар. **(СЭТА).**

САГЫШ САЛБААН

Мал чемин бүдүрерин көвүдедиринге болгаш одарлар курлавырларын тургузарынга күскү чер суггарылгазының ужур-дузазын айыткааш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели тускай шиитпирни хүлээп алган. Ол шиитпир ёзугаар Чөөн-Хемчик район 3000 гектар черге (тарымал, чайгаар үнген сиген шөлдеринге, одарларга) суггарылга чорудар ужурлуг. Колхозтарга болгаш совхозтарга күскү чер суггарылгазының планнары база бердинген.

Министрлер Чөвүлелиниң шиитпирин районда күүседтинип турары кандыгыл? Ажыл-агыйларның удуртукчулары ол шиитпирни амыдыралга боттандырар талазы-биле элээн хемчеглерни алгылаан. Ындыг турбуже күскү сиген белеткелинге, дүжүт ажаалдазынга болгаш өске-даа сезоннуг ажылдарга «чартыккаш», күскү суггарылганы совхозтар директорлары, колхозтар даргалары, специалистер херекке албаан. «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл», «Тыва», «Чыраа-Бажы» совхозтарның удуртукчуларынга күс сөөлзүреп орда чер суггарылгазы ам-на сагындырып келген. Октябрь 10-нуң медээзи-биле алырга, районда чүгле 357 гектар чер суггартынган. Ол — планның 10-на хуузу. Ооң иштинде «Алдан-Маадыр» 135, «Сүт-Хөл», «Тыва» совхозтар 50—62 гектар черни суггарган. «Чыраа-Бажында» 110 гектар чер суггартынган.

Арткан ажыл-агыйларның удуртукчулары, агрономнары күскү суггарылганы чорударынче шуут сагыш салбаан. Күскү суггарылга чорударынга чаашкынналдырып суггарар агрегаттарны, суггарыкчыларның күжүн ажыглаарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыткан. Ындыг турбуже суггарылга системаларлыг Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы», «Искра» колхозтарда, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта чаңгыс-даа гектар чер суггартынмаан. Суггарылга системалыг ол ажыл-агыйларның суггарылга бугаларынга күскү септелгени болгаш ашталганы Чадааның суггарылга системаларының эргелели доозуп, белеткеп берген турда безин суггарылга агрегаттары ажыглал чокка анаа турар. «Большевик» совхоз күскү чер суггарылгазын база чорутпаан.

Район девискээринде күстүң агаар-бойдузу ук ажылдарны чорударынга таарымчалыг, чылыг болуп турар.

Ынчангаш күскү суггат чорударынга дыка таарымчалыг үени халас эртиргени харааданчыг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, көдээ Советтерниң күүсекомнары күскү суггарылгаже кичээнгейни улгаттырып, техниканы, кижи күжүн сиген болгаш одар шөлдерин суггарарынче мобилизастаар турган. Ону үе шыңгыы негеп келген. Ооң-биле кады шөлдерни булукталдырарының аргазын организастап чорудар херек.

М. СЕВЕН.

Бөгүн—Комсомолдуң төрүттүнген хүнү

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭНГЕ КЕЗЭЭДЕ ШЫНЧЫ

Бөгүн календарьны ажа тырткаш, «Комсомолдуң төрүттүнүп тывылган хүнү» деп кызыл будук-биле бижиттинген сөстерни номчуур бис. Хамааты дайынның чаңныктыг үезинде, 1918 чылдың октябрьның 29-та, ажылчын болгаш тараачын аныяктарның Бүгү-россия съездизинге комсомолдуң төрүттүнүп тывылганын чарлаан. Коммунистиг сорулгалыг, массалыг болгаш бот-тускайлаң ажылдаар, интернационалчы, Коммунистиг партияга шынчы, ооң удуртулгазы-биле ажылдаар чаа хевирниң чаңгыс аай аныяктар организациязы эң баштай ынчаар тургустунган. Оон бээр 58 чыл эрткен.

Бистиң чуртувуста ленинчи комсомолдуң улуг школазын эртпээн, ооң төөгүде алдын үжүктер-биле бижиттинген алдарлыг ажыл-херектеринге киришпээн кижи ховар. «Коммунистиг аныяктарның эвилели болза, кандыг-даа ажылга бодунуң дузазын көргүзер, бодунуң инициативазын, бодунуң эгелекчи чоруун үндүрер шалыпчы бөлүк болур ужурлуг»—деп, В. И. Ленинниң улуг чагыын комсомол практиктиг ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп, партияның шынчы дузалакчызы, курлавыр күжү боор өзүп, идей талазы-биле каңналып келген. Ооң эрткен оруу партияның болгаш совет улустуң дайынчы, революсчу, күш-ажылчы маадырлыг төөгүзү-биле тудуш холбаалыг.

Коммунизмниң идеяларынга, партияның херээнге бодунуң бердиишкини-биле, социализм база коммунизм тургузуушкунунга чогаадыкчы инициативазы болгаш энергиязы-биле ленинчи комсомол партияның, бүгү совет улустуң ханы хүндүткелин болгаш ынакшылын чедип алган. Комсомолдуң бөгүнгү ажыл-ижин партияның XXV съездизинге бедии-биле үнелээн. «Комсомолдуң күш-ажылчы алдары — ол дээрге ооң бызыы-биле чаалап алган туруу-дур» — деп, эш Л. И. Брежнев ол съездиге онзалап демдеглээн.

Ленинчи комсомолдуң алдарлыг ажыл-херектеринче Тываның комсомол организациязы бодунуң үлүүн киирип, оларны улам байлакшыдып турар. Бистиң организациявыс ВЛКСМ-ниң хүрээлениинде хеймер дуңмазы болбушаан, ооң дайынчы отрядтарының бирээзи боор турар.

Бөгүн Совет Тываның комсомолу барык-ла 500 хире эге, 700 ажыг цех, салбыр, бригада организациязындан тургустунган. Ооң хүрээлениинде 27 муң ажыг комсомолчу бактаап, В. И. Ленинниң коммунизмге өөренир деп өндүр улуг чагыын күүседип, идейлиг каңналыышкынны ап турар. Оларның чартык хире кезии бүдүрүлгеде ажылдап, чоннуң материалдыг чаагай кежиин бүдүржүп, буянныг үүлени кылырынга эң идепкейлиг киржип келген.

Комсомолчу оолдар, кыстарның эң идепкейлиг киржилгези-биле В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээ туттунган. Бөгүн ук комбинатта болгаш чаа Шагаан-Арыг хоорайның база республиканың өске-даа чугула тудугларында 10000 ажыг оолдар, кыстар комсомолчу путевкалар-биле ажылдап турарлар.

Амгы үеде республиканың аныяк өскени СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар ажыл-херекке идепкейлиг киржип, боттарының күжүн, чогаадыкчы энергиязын бараалгадып, онгу беш чылдың баштайгызының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш сорук кирген, шудургу ажылдап турар. «Ажыктыг чоруктуң болгаш шынарның беш чылынга—аныяктарның сорук кириишкинин болгаш чогаадыкчы чоруун бараалгадыыл!» деп патриоттуг шимчээшкинде комсомолчу-аныяктарның ийи чүс ажыг коллективтери, чүс-чүс аныяк ажылчыннар киржип турар.

Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскааткан ленинчи комсомолдуң СЭКП ТК-га хүлээдир күш-ажылчы Рапортунга ат салыр база бо чылын Кремльге, а келир чылын революцияның кавайы — Ленинниң хоорайынга чедип, «Аврора» крейсерниң кырынга чурукка тырттырар хүндүлүг эрге дээш социалистиг чарыш калбарган. Ук чарышка кириштишаан, хөй-хөй аныяктар коллективтери, комсомолчулар болгаш аныяктар эвээш эвес үнелиг саналдарын киирип, патриотчу эгелээшкиннерни кылгылаан. Партияның XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының комсомолчу аныяктар коллективи, республика типографиязының дептерлекчилер цехинде бригадазы онгу беш чылды 4,5 чылда күүседирин хүлээнген.

Ленинчи партияның ада сагыш салыышкынынга чалгыннанган Тываның аныяк-өскени комсомолдуң байырлалын фабрика, заводтарда, тудугларда, колхозтарның, совхозтарның сүт-бараан фермаларында, хойжу бригадаларында, албан организацияларда күш-ажылчы ээлчегде эрттирип, бедик көргүзүглерни-биле уткуп турар. Хөй-хөй комсомолчу-аныяктар бригадалары социалистиг чарыштың тиилекчилери болган. Оларга Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунда аныяктар коллективин, Кызылдың № 12 автобаазазында Анатолий Воздный баштаан чолаачылар бригадазын, 48-ки тудуг эргелелинде Надежда Суворова баштаан шеверлекчилерни, Бай-Хаакта чоннуң амыдырал хандырылга комбинадында Якушинаның шеверлекчилер бригадазын болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур. Боттарының бедик бүдүрүлгечи көргүзүглери, үлегерлиг сагылга-чуруму-биле алдаржып турар аныяктар бисте эвээш эвес. Ол дээрге хойжу Ондар Аяк-Хээ, чолаачы Анатолий Воздный, тудугжу Валентина Борбак-оол, комбайнер Сергей Оюн, саанчы Зоя Седипей болгаш оон-даа өске он-он аныяктар-дыр.

«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» деп ленинчи зачёт аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге, партияның XXV съездизиниң идеяларын хандыр шиңгээдип алырынга, онгу беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш демиселди дайынчы ёзу-биле организастаарынга улуг ужур-дузалыг. Амгы үеде ол зачётта 30 муң ажыг оолдар, кыстар киржип турар. Аныяк кижилерниң эртем-билиг дээш чүткүлү аажок күштелген. Муң-муң оолдар, кыстар хүндүскү болгаш кежээки школаларда, ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринде, партияның база комсомолдуң политиктиг чырдыышкынының системазында хаара туттунган.

Совет улустуң революсчу, дайынчы, күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга аныяк өскенни кижизидер талазы-биле комсомол организациялары күжениишкинниг ажылды чорудуп турар. Маңаа «Адаларның алдарлыг оруу-биле» деп поход улуг ужур-дузалыг, ооң ээлчеглиг үе-чадазын Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга тураскаадыр.

Аныяктарның идейлиг кижизидилгезиниң талазы-биле ажылга улус өөредилгезиниң, культураның, эртемниң болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары улуг үлүг-хуузун киирип турар. Ылаңгыя оларның ол ролюн бедии-биле үнелээш, комсомолдуң шаңналын ВЛКСМ обкому тургускан болгай. Ленинчи комсомолдуң бо байырлалының бүдүүзүнде ССРЭ-ниң чурукчулар эвилелиниң кежигүнү Д. Х. Дойбухаа, хөгжүм-шии театрының артизи Д. Ч. Моңгуш, чогаалчы С. С. Сүрүң-оол олар ол шаңналдың лауреаттары болганнар.

Комсомол организациязының хүрээлениин быжыглаарынга, практиктиг ажыл-чорудулгазын бүгү талазы-биле экижидеринге ам эртип турар комсомол документилериниң солуушкуну аажок улуг ужур-дузалыг. Бөгүн бистер партия комитеттеринге, партияның болгаш комсомолдуң хоочуннарынга, дайынның болгаш күш-ажылдың маадырларынга, аныяктарның дагдыныкчыларынга организас-политиктиг бо эң чугула хемчегге идепкейлиг киржип турары дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинивисти илередип турар бис.

Партийжи удуртулга — ленинчи комсомолдуң күжүнүң, быжыының болгаш дайынчы аргалыының үндезини. Чер-черде партия организациялары аныяктар дугайында, комсомол дугайында хүн бүрү сагыш салып, ооң ажылын доктаамал удуртуп, ажыл-чорудулгазынга тодаргай угланыышкынны берип турарының ачызында комсомол организацияларының ажылының деңнели, ооң дайынчы арга-шинээзи элээн бедээн. Ылаңгыя комсомол кадрларының бисте шынар составы экижээн. ВЛКСМ хоорkомунуң болгаш райкомнарының секретарьларының, килдис эргелекчилериниң барык шуптузу партия кежигүнү, дээди эртемниг. Эге организациялар секретарьларының 40 хуузу, а пропагандистерниң 80 хуузу коммунистер. Бо бүгү чүүлдер аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин улам экижидип, ажылдың стилин болгаш аргазын улам сайзыраңгайжыдарынга быжыг үндезин боор турар.

Ынчалзажок бистиң ажылывыста чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар, ылаңгыя аныяктарның коммунистиг, аажы-чаң кижизидилгезиниң талазы-биле ажылда четпестер хөй. Чамдык комсомол организацияларының организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылының деңнели ам-даа чавыс дээрзин бөгүн бот-шүгүмчүлелчи ёзу-биле айтыр ужурлуг. Ажылда бар четпестерни чер-черде партия организацияларының удуртулгазы-биле шиитпирлиг чайладыр хүлээлгелиг бис.

Совет Тываның комсомолу СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, партия Төп Комитединиң октябрь Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны күүседир дээш, партия организацияларының удуртулгазы-биле партияның кандыг-даа даалгазын күүседиринге белен дээрзин бөгүн Тываның бүгү комсомолчуларының, аныяктарының өмүнээзинден республиканың партия организациязынга, чонунга партийжи бедик харыысалга-биле бүзүредир бис.

Г. ИРГИТ,
ВЛКСМ Тыва обкомунуң ийиги секретары.

КОМСОМОЛЧУ ОТЧУГАШ

Коммунистиг партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы кур күжү, коммунизмниң аныяк тургузукчуларының мурнакчы отряды—ленинчи комсомол делгерезин!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Тожунуң Өдүген тайгазында ам кыштың кылын хары дүжүпкен. Хар-дүвүлүг хат хаагайнып, дыттар, пөштер баштары мыдыыныг ырын ырлажып турар. Ындыг байдалда кадыр таскылдарга иви кадарары белен эвес. Араатан бөрү азы адыг чоокшулап келгенин эскерип кагза чары, мынды-даа шиг дээн соонда чиде халыжа бээр. Аң уктуг-даа болза ажаап-кадагалап турар малын чидириптер болза ивижиге канчап берге эвезил?!

Аныяк кыс Лена Дарыйгы бодунуң кыштыгып чоруур тура-соруун илередип, Өдүгенге барып иви кадарар күзелин «Тоора-Хем» совхозта комсомол комитединге ийи чыл бурунгаар илергейлээн. Амгы үеде Лена Булутовна 214 баш ивини кадарып турар. Ол бо чылын төрүзе чогуур 98 мындыдан 73 анайны камгалап алган.

— Тайга-таскылдар кезип, иви кадарарга чаңчыкпаан кижиге берге болурун баштайгы чылдың шылгалдазындан көрген мен. Чоорту кээп, хоочун эштерниң дузазы-биле бергелерни ажып эрттеринге бодумну чаңчыктырып алган мен. Партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке үлүүн киирип ажылдаары—аас-кежии. Бодумнуң күжүмнү, билиимни, аргаларымны иви өстүрериниң херээнге харам чок бээр мен — деп, Лена Булутовна чугаалап турар.

ЧУРУКТА: Л. Дарыйгы.

А. АИРНИҢ фотозу.

АДА-ИЕНИҢ УГУН САЛГААР

Амыдыралга бодунуң туружун ээлээри — амгы үеде аныяк кижи бүрүзүнүң мурнунда чугула сорулга болгай. Шилип алган мергежилинге ооң чаңчыгып, арга-мергежилдиин көргүзеринге, чоннуң күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга кижизидеринге дузалаары хоочуннарның хүлээлгези болур.

Аныяктарны күш-ажылчы өг-бүлеге хүлээп ап тура бистиң «Чаа орук» колхозта хоочуннар боттарының бедик харысалганы ап, оларны төлептиг ажыл-ишчилер кылдыр кижизидерин хүлээнип турар.

Колхозтуң экономиказының бир чугула участогу — хой ажылында бо хүннерде элээн хөй аныяктар ажылдап, хоочуннарның үлегерин эдерип, оларның угун салгап турар. Амгы үеде колхозтуң бүгү хойжуларының 60 хуузу комсомолчу аныяктар болуп турар.

Бистиң ажыл-агыйның дөрт хойжу бригадазында амгы үеде 32 муң хире хой бар. Оон иштинде комсомолчу-аныяктарның үш хойжу бригадалары болгаш тус-тус хойжулар онгу беш чылдың бирги чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Комсомолчу сакманщик бүрүзү 100-ден өрү хураганны өстүрүп ап, улуг кадарчыга хүлээдирин хүлээнген. 41 сакманщик малдың чаш төлүн менди камгалап алыры-биле районнуң аныяк сакманщиктерин кыйтырткаш, малчыннарже аъттанган. Олар ниитизи-биле 10000 хураганны менди ажаап алырын хүлээнген.

Аныяк сакманщиктер ол хүлээлгелерин ажыр күүседип, ниитизи-биле 10526 хураганны, азы сакманщик бүрүзү 130—253 чедир чаш төлдү камгалап алган. Оларның аразында Б. Даваа, А. Севилбаа, В. Сонам, А. Данмаа, Т. Даландай, Р. Дембрел, Б. Дамчай, З. Чооду, Л. Күнчүн, О. Бойзаан, К. Дондук, М. Деңгер олар болгаш өске-даа сакманщиктер ажыл-херээ-биле мактадыг.

Бо чылын 11 комсомолчу төрээн колхозунга малчыннаар күзелин илереткеш, комсомолчу путёвка-биле мал ажылында кирген. Аныяк хойжуларның, сакманщиктерниң ортузунда социалистиг чарыштың мурнуку одуругларында комсомолчулар чоруп турарынга чоргаарданыр бис. Чижээ, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады комсомолчу П. Дандаа—102, М. Дадар-оол—108, Э. Дупчен—105, Х. Бегзи—98, К. Дамдың—95 хураганны камгалап алган. Ол ышкаш дузалакчы хойжулар О. Севилбаа, Б. Дамчай, В. Назын олар база күш-ажылга кызымаккай чоруун көргүскен.

Колхоз баштаар чери, партия болгаш комсомол комитеттери, кодээ Советтиң күүскому аныяктарны мал ажылынга быжыглаарының хемчеглерин ап келген. Оларга материалдыг болгаш моральдыг шаңналдарны тыпсырын чурумчуткан. Тиилекчи болган комсомолчу сакманщиктерге колхоз баштаар чери чылдың-на Бүгү-эвилелдиң аныяктар лагерьлеринге баар путёвкаларны берип турар. Бо чылын тиилекчи болган 4 сакманщикти аныяктар лагерьлеринче баар халас путёвкалар-биле шаңнаан.

Бо хүннерде комсомолчу-аныяктар бригадаларының кежигүннери Улуг Октябрьга алдар болдурган күш-ажылчы «60 шалыпчы неделяга» идепкейлиг киржип турар.

А. НАМДАК,
Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунда комсомол комитединиң секретары.

ТУРА-СОРУК ТУРДА

Кызылдың сүт комбинадының коллективиниң кежигүннериниң хөй нуруузу аныяктар. Олар бүдүрүлге ажылчыннарының кол өзээ болбушаан, күш-ажылга үлегерин көргүзүп турарлар. Бистиң аныяктарывыс «60 шалыпчы неделяга» идепкейлиг киржип, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Комбинаттың комсомолчулары болгаш аныяктары «60 шалыпчы неделяның» бирги неделязынга тураскааткан сентябрьның 18-те болган субботникке база идепкейлиг киришкен.

Коллективте ажылдың шынары, ажыктыы дээш социалистиг чарыш калбарган, ынчангаш чарышты түңнеп тура, ажылдың шынарынче улуг кичээнгейни салып турар бис. Шынарның хүнүн эрттирери чаңчыл апарган.

Бистиң аравыста күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр, ажылынга чедиишкиннерлиг, хөй-ниитичи аныяктар хөй. Ындыгларның чижээнге компрессор цегиниң мастери Л. Осипованы база ол ышкаш А. Назарованы, В. Ермованы болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Комсомолчулар бүдүрүлгениң планныг онаалдазын күүседиринге боттарының эвээш эвес үлүг-хуузун киириштирер, комсомолчу шынар постуларын тургускан. Шынар постуларын тургусканы продукцияның шынарын, бар аргаларны, курлавырларны четче ажыглаарынга, ажылга харысалгазын бедидеринге улуг идиг боор турар.

Комбинаттың аныяктары хөй-ниити ажылдарынга киржип, Октябрьның 60 чыл оюнга чедир 2 субботниктерни эрттирер деп шиитпирлээннер. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнде аныяктар шупту хаара туттунган.

Бистиң ажылывыска улуг дузаны партия эге организациязы, местком чедирип, сүмени биске берип турар. Комсомол эге организациязының чорудуп турар ажылдары аныяктарны күш-ажылчы коллективке кижизидеринге дээштиг салдарны чедирер дээрзинге бүзүрээр бис.

«КП-нуң» ажылында четпестерни чайладып, ажылывыста чедер-четпестерни чырыдар агитхуудустарның доктаамал үнүп турарын чедип алыр сорулга-биле чогуур хемчеглерни ап турар бис.

И. ТОЛМАЧЕВ,
Кызылдың сүт комбинадында комсомол эге организациязының секретары.

УТТУНДУРБАС

Школачы оолдуг, кыстыг азы дуңмалыг болзуңарза, бо-ла эскерер силер: ол бир хүн школадан аажок өөрүшкүлүг чедип келгеш, октябрятка кирер деп барганын дыңнадырлар. Ол дээрге анаа улуг байырланчыг хүн-дүр деп чүвени бодап, өөрүшкүзүн үлежир силер.

Кезек үе эртер. Демгинерниң өзүп, амыдырал чадазының деңкииштерин улам-на хөйү-биле санап эртип орарының херечизи сөстерни база катап дыңнаар силер: бистерни удавас пионерге хүлээп алыр!

Айлар, чылдарның эртери улуг-ла эскертинмес болгай. Аныяк назынның дадыгын өзери, амыдыралчы базымының херизи ооң-биле дөмей. Ынчап аныяк кижи бүрүзүнүң чурттаалгазынга база бир өөрүнчүг болуушкун болур—ол ленинчи комсомолдуң хүрээлениинге кирген, ооң хөрээнге улуг баштыңчының дүрзү-хевир сиилбээн кызыл хөрек демдээ чайнай бээр. Арнында — аас-кежиктиң хүлүмзүрүү.

ВЛКСМ Кызыл хоорокомунга комсомолга хүлээп алышкын үезинде бистиң корреспондентивис М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ тырттырган чуруктарын көрүп тур силер.

КАЙДА-ДАА— АНЫЯКТАР

Комсомолга киргеннерге билеттерни тыпсыры-биле суурда комсомол организациязының ниити хуралы эгелээн. Оларның аңаа чугаалашкан чүүлдери-ле хөй.

Ам бисте комсомол документилерин солууру дооступ, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш комсомолчулар чаагай ажыл-херектерни кылган. Ылаңгыя гидрометаллургия цегинде комсомол организациязының (секретары Сергей Рукавишников) бүдүрүлгечи ажыл-херектерни кижизидилге ажылы-биле холбаштырарынга ролю бедээн.

Сергей Рукавишников комсомолчуларны баштавышаан, мурнакчы комсомолчу-аныяктар бригадазын база удуртуп турар. Коммунистиг күш-ажылдың бо бригадазында 13 кижи бар. Оларның 10-у коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Бригада амгы үеде улуг Октябрьның 60 чыл болур оюнга алдар болдурган күш-ажылчы ээлчегге турупшаан, күш-ажылга, хөй-ниитиниң амыдыралынга үлегерин көргүзүп турар. Бо чылдың тос айларының планын чедиишкинниг күүсеткен. Чаартыкчы беш саналды цептереткен. Школага шеф ажылы, комсомолдуң оперативтиг отрядынга шефтээшкин болгаш комсомолчу өске-даа ажыл-херектер коллективти сырый каттыштырып, аныяктарның мергежилин бедидеринге идигни берип турар. Ында шалыпчыларның аразында аппаратчик В. Матюгин, электрик В. Банных, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Кама Моңгуш олар болгаш өскелер-даа бар.

Социалистиг чарышка комсомолчуларның мурнакчы ролюн өске-даа коллективтерде комсомол организациялары хандырып турар. Күш-ажылга үлегерин көргүзүп, аныяктарны боттарының соондан эдертип келген мурнакчылар коллектив бүрүзүнде эвээш эвес.

Чижээ, «Тыва кобальт» комбинатта Ю. Лысенков эки ажылдыг комсоргтарның бирээзи. Күш-ажылга, өөредилгеге үлегерин көргүспүшаан, хууда беш чыл планын дөрт чылда күүседирин хүлээнген. Бодунуң сөзүнге ээ болуп, ол хүн үлүүн 105—110 хуу күүседип турар. Юрий бо чылын кежээки школаның он бирги клазын дооскан. Механика цегиниң коммунистери ону партия кежигүнүнге хүлээп ап, улуг идегелди көргүскен. Даараныкчы О. Долгих, медицина сестразы З. Шмип, ТЭЦ-те мастер А. Енушкевич, электрослесарь А. Стародубцева олар болгаш өске-даа эштер бүдүрүлгениң мурнакчылары.

Бүдүрүлгениң хоочуннары, дагдыныкчылар-биле суурнуң аныяктарының ужуражылгаларын организастаары чаңчыл апарган. И. А. Деменков, А. А. Дряхлова, Б. С. Крохалев олар ышкаш дагдыныкчыларга аныяктар өөрүп четтиргенин илергейлеп турар.

В. КУЗЬМИН,
«Тыва кобальт» комбинатта ВЛКСМ комитединиң секретары.

М. С. ЭФЕНДИЕВ.

Комсомол

Комсомол—Маадырларның чалгыны,
Коргуш чокка бурунгаарлаар соруувус.
Ленинниң адын чоргаар ээлээн
Идегелдиг тугувус—Комсомол.
Комсомол—чаалыг шөлге чалданыш чок,
Хосталганың тынын алган дайынчы.
«Алдар-адың мөңге чайназын» деп,
Алгап-йөрээп, ырлап тур мен, Комсомол.
Комсомол—төөгүвүсте уттундурбас
Комсомолчу Олег Кошевойну,
Анаа бөдүүн муң-муң чалыыларны
Ажыл, чаага сорук киирген, Комсомол.
Комсомол—кара дашты каң шой кылдыр
Чалбыраашка эзилдирген ишчилер ол.
Холу шевер, уран, дарган мастерлерниң
Чаагай үүле, чыраашы сен, Комсомол.
Комсомол—ажы-төлдүң чалыызы сен.
Коммунистер—адаларның херээн салгап,
Магадаачыг чурттаалганы тудуп турар
Маадырларның маңнайы сен, Комсомол.

Ю. КЮНЗЕГЕШ очулдурган.

саннар, фактылар

✦ ВЛКСМ-ниң хүрээлениинде 35 миллион ажыг оолдар болгаш кыстар бактаап турар. Бүгү комсомолчуларның барык деңкезии материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турар. Үшкү комсомолчу бүрүзү — ажылчын. Үш миллион ажыг инженерлер, техниктер, эртемниң, кадык камгалалдың, культураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары— ВЛКСМ кежигүннери.

✦ Комсомолдуң чедиишкиннериниң болгаш тиилелгелериниң кол үндезини — аңаа партийжи удуртулганың дээштиинде. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болуп эрткен үезинден бээр комсомолда ажылдап турар коммунистерниң саны 2 катап өскен. 1 миллион чыгыы коммунистер бөгүн ленинчи комсомолдуң кежигүннери боор турар.

✦ СЭКП-ниң XXV съездизин оолдар болгаш кыстар мурнакчы ажылдап, кончуг эки өөредилге, Төрээн чуртка үлегерлиг бараан болуушкун, хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип, спортчу тиилелгелер-биле уткаан. Боттарының ажыл-ижиниң дугайын 1 миллион 750 муң комсомолчулар СЭКП-ниң XXV съездизинге Рапортка айыткаан.

✦ Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга алдар кылдыр шалыпчы 60 неделяны эрттирер дугайында аныяк москвачыларның, ленинградчыларның, киевчилерниң кыйгырыын деткээн Бүгү-эвилелдиң комсомол хуралынга 54 миллион комсомолчулар болгаш аныяктар киришкен.

✦ Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринге 1975 чылда болуп эрткен соңгуулдаларга 30 хар чедир назылыг 1118 депутаттарның 750-и — ВЛКСМ кежигүннери. А чер-чер Советтеринге соңгуткан 30 хар чедир назылыг 664833 депутаттарның 413356-зы — комсомолчулар.

✦ Тоску беш чылдың 2 муң чыгыы үлетпүр бүдүрүлгелерин ажыглаалга киирерин комсомолчулар болгаш аныяктар идепкейлиг киришкен болгаш олардан 100 муң ажыг аныяк кижи Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын алган. Ажыглаалга кирген ол күчүлер эрткен беш чылда 35,5 миллион тонна шойну, 27,5 миллион тонна каңны, 41 миллион тонна прокатты, 16,4 миллион тонна коксту, 8,5 миллион тонна хөмүр-дашты, 14,8 миллион тонна цементини Төрээн чуртка берген.

✦ 1976 чылда улус ажыл-агыйының чугула 100 объектилери комсомолдуң Бүгү-эвилел шалыпчы тудуу кылдыр чарлаттынган. Ол тудугларже чүгле бо чылын безин 110 муң аныяктарны чоруткан.

✦ Революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның черлери-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның Бүгү-эвилел походу — партияның болгаш совет улустуң эң эки чаңчылдарынга аныяктарны кижизидериниң кол хевири апарган. Бүгү-эвилелдиң ол походунга 30 миллион ажыг аныяк исчилер киржип, дайынга өлген 200 муң ажыг дайынчыларның адын тодарадып тыып, 32 муң ажыг мемориалдыг демдектерни кылган.

Турисчи оруктар

„ССРЭ — мээң чуртум“

Улуг Октябрьның 60 чылынга тураскааткан «ССРЭ — мээң чуртум» деп экспедицияның ийиги чадазын чурттуң школаларында 1976 чылдың сентябрьдан 1977 чылдың ноябрьга чедир эрттирип турар.

Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозунуң чанында экспедицияның оргкомитеди экспедицияның бирги чадазының түңнелин үндүрген. Аңаа Тываның кызыл исчилерниң 948 отрядының каттыштырып турганы 18911 школачы киришкен.

Кызылдың № 1, 11, 14, 15 школаларының башкылар коллективтери өөреникчилерни совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидер дээш улуг кичээнгейни салып турар. Кызылдың № 14 школада чурт-шинчилел болгаш турисчи ажылдары солун. «Прометей», «Глобус», «Природа», «Ровесник» клубтарын тургускан. Оларны дамчыштыр янзы-бүрү солун ажылдарны чорудуп келген. «Глобус» клуву кызыл исчилерниң 24 отрядын каттыштырып турар. Тывага Совет эрге-чагырганы тургузар дээш демисежип турган революсчуларның дугайында материалдарны чыыр, ооң диләэшкиниериниң түңнелинде школаның чурт-шинчилел музейин организастаар сорулганы оларның мурнунда салган.

Ак-Довурактың 8 чыл школазында турисчи-чурт-шинчилел ажылын багай эвес организастаан. Аңаа үш салгалдың төлээлериниң ужуражылгазын, «Чурттуң комсомолчу шалыпчы тудугулары» деп аас журналын, турисчи темага кежээлерни, класстарга В. И. Ленин дугайында беседаларны эрттирген. Школаның кызыл исчилери Ак-Довуракты төөгүзүнүң хамаарышкан эки материалды чыып алганнар. «Ак-Дашта хоорай» деп эгелиг альбомну кылган. 5 «в» класста М. Бухтуев аттыг отряд бо талазы-биле эки ажылдаан.

Каа-Хемниң Сарыг-Септе № 1, 2 ортумак школалар экспедиция ажылдарын чедиишкинниг чорудкан. Олар чоннуң эрги чаңчылдарының, шажынның хоралыының, Совет эрге-чагырга дээш демисежип турганнарның дугайында материалдарны чыггаш, школа музейинге дужаап турар. Ону лекция, беседалар, кежээлер үезинде ажыглап келген.

Чөөн-Хемчикте Чадаананың № 1, 3, Суг-Аксы, Бажың-Алаак, Чыраа-Бажы школаларында турисчи-чурт-шинчилел ажылдары эләэн эки чоруп турар.

Чыраа-Бажы школазының өөреникчилери сыгыртыр, хөөмейлээр, каргыраалаар кижилер дугайында материалдарны чыыр сорулганы салганнар. Кызыл исчилер Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи, совхозтуң бызаңчызы Кара-Сал Ак-оол болгаш өске-даа сыгытчылар, хөөмейжилер-биле ужуражылга эрттирген. Ол ышкаш өөреникчилер тыва хөгжүм херекселдерин чыып турар.

Школаның чурт шинчилекчилери сыгытчылар, хөөмейжилер, каргыраачылар дугайында материалдарны хөйнү-биле чыггаш, ону школа музейинге дамчыдып берген. Олар чүгле материалдар чыыры-биле кызыгаарлаттынмайн, тыва улустуң эрте бурунгудан бээр салып алган уран чүүлүнге өөренип алыр дээш шудургу өөренип, чаңчыгып турарлар. Чыраа-Бажы ортумак школаның өөреникчизи Алеша Хомушку 1976 чылдың июньда Орджоникидзе хоорайга эрткен аныяк этнографтарның I Бүгү-эвилел фестивалынга киришкеш, лауреат болган.

Экспедиция ажылының ужур-дузазын үнелээри берге. Коммунистиг кижизидилгениң ол чугула кезии болур. Совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле походтуң киржикчилери боттарының адаларының, кырган-ачаларының дайынчы болгаш күш-ажылчы тиилелгелериниң дугайында билип алыр. Тыва улустуң эрги болгаш амгы амыдыралының талазы-биле Совет эрге-чагырганың чылдарында тываларның амыдыралында болган улуг социал чаартылгаларның дугайында өөреникчилерниң билиин байыдар.

Школа музейлеринге ажылдар, экспедициялар, походтар, аян-чоруктар, экскурсиялар школачыларның билир чүүлдерин көвүдедир, культурлуг деңнелин бедидип, чогаадыкчы идепкейин сайзырадыр, күш-дамыр талазы-биле дадыгыышкынны бээр.

Бо ажылдар назы четпээнни аажы-чаң талазы-биле кижизидеринге улуг ужур-дузалыг. Улуг назылыг кижилерни хүндүлеп көөрүнге ол өөредир. Бодунуң улузунуң бурунгу культуразын өөренип тура, аныяк истекчилер билиин байыдып алырлар.

Республиканың дыка хөй школаларының башкылары экспедиция ажылының ужур-дузазын үнелеп көрүп, туризм болгаш чурт-шинчилел херээнче кичээнгейни салып, хөй күжүн, билиин үндүрүп турарлар. Оларга Чөөн-Хемчиктен М. В. Монгуш, А. А. Ховалыг, Д. Л. Кужугет, Барыын-Хемчиктен Н. О. Эртине-Очур, В. М. Назин, Т. Я. Колпакова, Каа-Хемден И. А. Достай, В. Г. Вальков, Тес-Хемден Э. Х. Намзал, Н. Ч. Кочега болгаш өскелер-даа хамааржыр.

З. ЖУРАВЛЕВА,
республиканың аныяк туристер станциязының методизи.

Билир сен бе?

☆ 1959 чылдың апрель 7-де Кызылга автоматтыг телефон станциязын ажыглалга киирген.

☆ 1967 чылдың июнь 20-де Тожуда Азас хөлдүң чанынга каас чараш бойдус чурумалдыг черге Тываның бир дугаар туристер баазазы «Азас» ажыттынган.

☆ Улуг баштыңчы болгаш башкы В. И. Ленинге тураскаалды Тожу районнуң төвү—Тоора-Хем суурга 1968 чылдың апрельде тургускан.

☆ 1972 чылдың июнь 15-те Кызылдың телевидение төвү өңнүг телевидениениң программазын доктаамал дамчыдып эгелээн.

☆ Чөөн Сибирьниң мурнуу талазынга «Саян дээрбээ» деп чаа турисчи маршрут 1972 чылдың июньда ажыттынган. Шушенское—Кызыл—Ак-Довурак—Абаза—Абакан—Красноярск маршруду чуртта эң-не узун оруктуг.

Байырлыг, чай

Передовой суур хөй санныг походтарның болгаш аян-чоруктарның эгелээр чери ол. Барыын Саянның кезии Сайлыг-Хем-Тайгазының эң бедии —Мунгаш-Хөлге чедер сорулгалыг бистиң турисчи походувус база моон эгелээн чүве. Чедер черивистиң бедии 2826 метр. Бөлүк спортчулар октябрь 9—10-да бо походка киржип чордувус.

Алдын-сарыг күзүн чер кезип туристээрге магалыг-ла чорду. Бо ийи хүн дээрниң хиндиинде хир-даа чок аяс болган. Чедер ужурлуг черивиске кадыр-бертти, хая-дашты, хемнерни, сугларны кежип чорааш чоокшулап келгеш, арыг кыдыы черге майгыныывыс хап алгаш, одагланып хондувус.

Эртенинде сынның бажынче үнүп эгеледивис. Дагның хүннээрек талазында хар чок болганындан туристер бергедээшкинге таварышпаан. Үш шак эрткенде Мунгаш-Хөлдүң бажынга үнүп келдивис. Бедиктен хар чагбаан дагларны, бедиктерни, арга-арыгларны магадап көрүп турдувус. Ол-ла ынчап чоруп тургаш, душ болуп, Горький хоорайдан бөлүк туристер 1972 чылдың июль 29-та бо бедикке үнүп чораан дугайында бижикти тып алдывыс.

«Бо бедикче үнүүшкүнүвүстү ССРЭ-ниң составынга Тываның каттышканындан бээр 32 чылынга тураскааттывыс» деп бижикти бистер—ак-довуракчылар ында салып кагдывыс.

Хүн магалыг чылыг болган. Ынчангаш бистер бо чылдың сөөлгү чылыг хүннери бо-дур деп санап, «Байырлыг, күс!» деп чугаалажып чордувус. Шынап-ла ындыг болган, удаваанда хар чаапкан.

В. ЗАГВОЗДКИН.

ЧУРУКТА: туристер Чарын-Сал хөлде.

Авторнуң фотозу.

Берге суг оруу

Каа-Хемниң суг оруу кончуг шаптараазынныг чер, ынчангаш ону куду салдап бадарын бергезиниң талазы-биле эң дээди—бешки категорияга хамаарыштырып турар. Күңгүртүг суурдан (Балыктыг-Хем) Сизимге чедир суг оруун Тывада эң-не берге деп санап турар. Эрткен чайның үш айында спортчу үжен беш бөлүк ону куду салдадып баткан. Ооң удуртукчуларының хөй кезии туризм талазы-биле ССРЭ-ниң спорт мастери болганнар.

Каа-Хемниң каас чараш бойдус чурумалдыг, кадыр-берт суг оруун эртерин күзээн кижилерниң саны чылдын-на көвүдеп орар. Эрткен сезонда Москваның, Киевтиң, Риганың, Свердловскиниң, Новосибирскиниң, Харьковтуң, Туланың, Куйбышевтиң, Владивостоктуң, Воронежтиң болгаш өске-даа хоорайларның төлээлери чораан барган. Ол ышкаш бистиң Тываның туристери ужарларлыг Балыктыг-Хемни, Каа-Хемни салдадып бадарынга кончуг ынактар. Петр Зверевке удурткан спортчулар октябрь эгезинде оон ээп келгеннер.

— Сентябрь 16-да суг оруун куду бистиң аян-чоруувус эгелээш, октябрь 1-де доозулган. 450 километрни, 57 ужарларны эжиндирип эрттивис — деп, бөлүктүң удуртукчузу чугаалап турар.

Хемни куду бадып орарга ужарлар-ла ужарлар. Оларны эрттери эрес каппагай, дидим, тывынгыр болгаш аваангыр чорукту негээр.

Он тос дугаар ужарга чоокшулап чедип келиривиске хемниң уну мырыңай дөрт-беш хире метр кызаалай берген. Ужардан суг баткаш, чедер черинге четкеш, бир метр хире өрү чаштап тур. Чээрби ийи дугаар ужарда улуг инек-даштар бар. Ону ажа аккан суг дааш-шимээни-биле саарыгланып чыдар. Шак ооң хемелерни чайладыр, айыыл чокка эртип алыр дээш туристер шаан төдер. Бо хемниң оруу берге-даа болза, кадыг-бергелерге торулбас аян-чорукчулар ооң чараш бойдузунга улам хандыкшып, катап-катап ол бергелерни эртиксээзи келир. Бо дугайында Н. Зайцев чугаалаан.

Туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң турисчи контроль-камгалал албанының кежигүннериниң ээлчеглиг өөредилге-белеткел чыыжы эрткен. Чээрби хире хөй-ниитичи камгалакчылар байдаркалыг болгаш үрүп каан салдыг Балыктыг-Хем биле Каа-Хемни куду салдадып бадып, берге суг оруун эрткеннер.

Камгалакчылар бергелерге таварышкан туристерге дуза көргүзерин, ужарларның схемазын тургузарын, сугнуң янзы-бүрү берге моондактарын эртерин өөренип алганнар. Бо чыышка ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунуң туризм талазы-биле килдизиниң улуг инспектору, спорт мастери В. Ф. Шимановский киришкен.

Чыыштың киржикчизи А. Мельниковтуң тырттырган чуруун моон адаанда парладывыс.

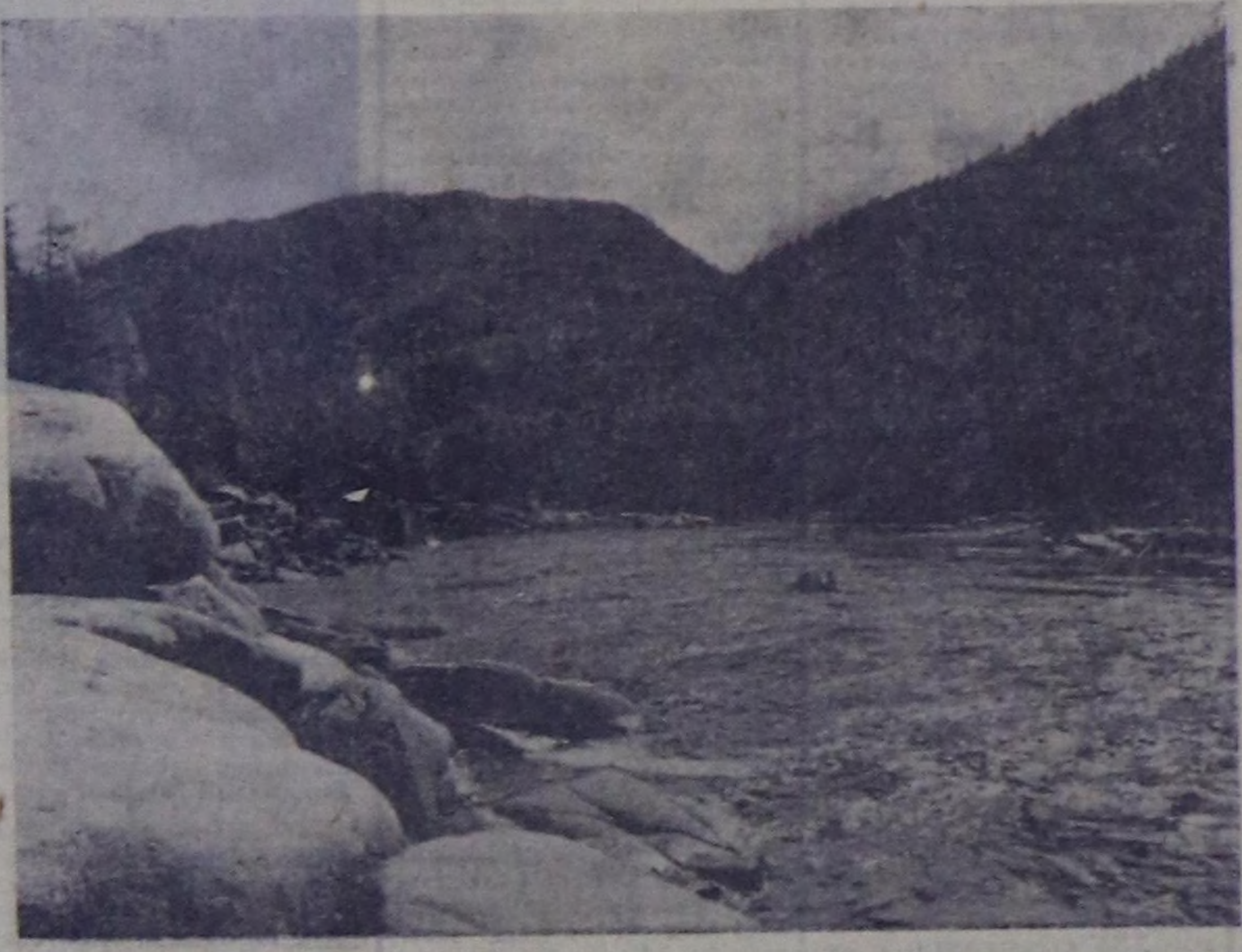

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ОКТЯБРЬ 29-ТА

МОСКВАДАН

9.15—«Москва болгаш москвачылар».

9.45—Комсомолдуң тургустунган хүнүнге тураскааткан документалдыг фильмнер программазы: 1. «Комсомол», 2. «Чалбыраан-биле, бурунгаар-да!».

10.20—«Эртем—бөгүн».

10.50—«Социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазы. Югослав Социалистиг Федеративтиг Республика.

11.20—Ереванның политехниктиг институдунуң камерлиг оркестриниң концерти.

11.50—М. Каримниң чогаадыкчы ажылының дугайында.

12.30—А. Голубева — «Уржум чурттуг оол».

13.00—Медээлер.

13.10—13.20—Чапсар.

13.20—«Джон Рид. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары».

14.05—«Чөрүү оолдарымнындаа» деп хөй серияларлыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү сериязы.

15.10—«ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга сөс».

15.20—М. Каримниң чогаадыкчы ажылының дугайында.

16.00—«Мурнуку одуругдаларның эрес-шудургузу». Телеочерк.

16.30—ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Дайын тончуузунде бир оожум хүн». Документалдыг фильм.

18.05—«Комсомол, сээң орденнериң». Документалдыг телефильм. 3-кү, 4-кү серияалары.

18.45—Телемедээлер.

18.55—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.

19.10—«Пасхи ортулуктуң чажыды». Документалдыг фильм.

19.20—«Чараа-чечен». Шоодуглуг тележурнал.

19.40—«Тываның неделязы». Информастыг программа.

19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

20.15—«Комсомолчу амыдырал». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.55—«Ном. Үе. Номчукчу».

21.25—«Мурнуку одуругдаларның эрес-шудургузу». Телеочерк.

21.55—«Чөрүү оолдарымнындаа» деп хөй серияларлыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 3-кү сериязы.

23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, өске арткаңнарынга 0—5 градус соок болур.

Кызылга шокар булуттаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 6—8 градус соор.

Редакторнуң
оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Хадымыр сиген» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 «Самдарбайлар» 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кургаг черде шуурган» 9.50, 11.25, 15.15. Киноклуб: «Кым болуруа?» 16.50, Кинолекторий: «Улугларга уругаар дугайында» 19.00 «Эргим Робинзонум» 13.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Вероника» 10.00, «Афоне» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Онза комиссар» 15.00 «Кара чаңгыс» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

БО СОЛУННАРНЫ, ЖУРНАЛДАРНЫ ЧАГЫДЫП АЛЫҢАР

ОЛАР 1977 ЧЫЛДА ЧҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА БИЖИИРИЛ?

«ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ СОЦИАЛИЗМНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫ!» журнал келир чылын номчукчуларга чүнүң дугайын бижип үндүрерил?

Журналга марксистчи-ленинчи теорияның, революстуг шимчээшкинниң стратегиязының база тактиказының чугула айтырыгларынга, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш демиселдиң айтырыгларынга, партия тургузуушкунунуң дуржулгазынга тураскааткан анализтиг чүүлдерни акы-дуңмалышкы партияларның чиңгине (бирги) секретарьлары, даргалары, удуртукчу ажылдакчылары үргүлчү бижип үндүрер. Ол чүүлдер чугула теоретиктиг база ниитилел-теоретиктиг уткалыг болур болгаш делегейниң парлалгазынга чырыттынар.

Сөөлгү чылдарда журналга партияларның чорудуп турар ажыл-чорудулгаларының дугайында, революстуг шимчээшкин база делегейде болуушкуннар дугайында информацияларның хемчээли улгаткан. Партия ажылының дуржулгазының солчулгазынга, коммунистиг шимчээшкинниң төөгүлүг чаңчылдарын пропагандалаарынга онза ужур-дузалыг болу берген.

Коммунистерниң хүн бүрү ажыл-чорудулгазынга база идеологтуг демиселинге дузалап турар статистиканың түңнел сан-медээлерин улам-на хөйнү-биле парлап үндүреринче журнал чүткүүр.

Бодунга онааттыынган сорулгаларны «Тайбыңның болгаш социализмниң айтырыглары» журнал ону парлап үндүреринге болгаш нептередиринге киржип турар акы-дуңмалышкы партияларның Төп Комитеттериниң доктаамал дузаламчызы-биле шиитпиртеп келген.

* * *

Солуннуң ады безин «СОВЕТСКАЯ РОССИЯ» болганда, ол чүнүң-даа мурнунда Россия Федерациязының амыдыралын чырыдып турар дээрзин билдингир.

Редакция бодунуң кол кичээнгейин партияның XXV съездизиниң айтырыгларын бүгү тала-биле чырыдарынче, ооң шиитпирлерин калбаа-биле пропагандалаарынче, оңгу беш чылдың баштайгы чылының планнарын күүседиринче Россия Федерациязының коммунистерин, бүгү ажылчы чоннарын мобилизастаарынче, чоокку беш чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын чедиишкинниг боттандырарынче, экономиканың база культураның партия удуртулгазының деңнелин бедидеринче, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыгларынче углаан.

Россияның культура амыдыралы байлак болгаш хөй талалыг. Россия Федерациязының театр, уран чүүл, литература амыдыралының эң-не чаа солун чүүлдерин номчукчуларга калбаа-биле дыңнадыр, совет культураның шылгараңгай ажылдакчылары-биле таныштырар. «Культура болгаш амыдырал» деп рубрикалыг материалдар чыындызын неделя санында парлаар.

Чүүлдер болгаш очерктер, бүдүрүлгеге эртем шинчилелдерни нептередип турары, эртемниң чаа чүүлдериниң дугайында, институттарның, төлевилел база конструкторлар организацияларының ажыл-чорудулгаларының дугайында чугула корреспонденциялар, дээди болгаш ортумак школаларның амыдыралын, өзүп олурар салгалды кижизидериниң дугайында материалдар—эртем болгаш өөредилге черлериниң килдизиниң янзы-бүрү материалдары ындыг.

«Советская Россия» солун янзы-бүрү информацияларны, комментарийлерни, очерктерни, анализтиг чүүлдерни, «Интер-курьер» деп солун информациялар чыылдаларын парлап үндүрүп, делегей амыдыралын калбаа-биле чырыдар. Өске солуннарның материалдарындан бодунуң хевири-биле, тематиказы-биле, географиязы-биле ылгалып турар ындыг материалдарны парлап үндүреринче редакция чүткээн. «Мозаика» деп эгелиг колонканы парлап үндүрери чаңчыл болу берген, аңаа эвээш хемчээлдиг, кайгамчыктыг болуушкуннар дугайында база «барыын чүктүң амыдыралының үлегери» дээр чүүлдү, буржуаз ниитилелдиң чаңчылдарын сойгалап турар хөй санныг чүүлдерни парлаар. «Мозаикага» материалдарны белеткеп тура даштыкы журналдарны, солуннарны ажыглаары дүрүм болган. Суббота санында ооң орнунга номчукчуларның калбак кезектеринге сонуургаачыг боор турар даштыкыда эртемниң база техниканың чаа чүүлдериниң дугайын парлап келген.

Делегей байдалының талазы-биле бөлүкте «Ыраккы меридианнарда» деп тускай рубрика бар. Аңаа Азияның, Африканың, Латин Американың чурттарының дугайында тайылбырларны парлаар.

«Советская Россия» солуннуң чаа дугаарын алгаш номчукчу ооң арыннарындан бүгү чурттуң база Россия Федерациязының амыдыралының дугайында янзы-бүрү чаа информацияны номчуур. Чаңчыл болган «Амыдыралдың сүмелери», «Сонуургактарның досьези», «8-ки колонка» деп рубрикаларны база ыяап-ла тып алыр.

* * *

«ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА» солуннуң арыннарынга кандыг материалдарны парлаарыл? Экономиктиг өөредилгениң системазының пропагандистеринге болгаш дыңнакчыларынга, техниктиг ажылдакчыларга, бүдүрүлге черлериниң, каттыжыышкыннарның, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчуларынга кандыг дузаны көргүзерил?

Экономиктиг өөредилгениң системазынга чаа өөредилге чылы СЭКП-ның XXV съездизиниң материалдарын болгаш документилерин, съездиниң теоретиктиг түңнелдерин болгаш чүүлдерин, партияның оңгу беш чылда төлевилээн экономиктиг тургузуушкунунуң программазын улам ыңай ханыладыр өөренириниң чылы болур.

Чаа өөредилге чылынга белеткелдиң бирги ээлчеглиг айтырыгларының бирээзи болза, өөредилгениң баштайгы циклиниң өөредилге курстарын—«Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин» болгаш «Бүдүрүлгениң экономиказының болгаш башкарылгазының үндезиннерин» өөренип эгелевээн ажылчыннарның, колхозчуларның, тускай эртемниглерниң болгаш удуртукчуларның кезиин өөредилгеге хаара тудары болур. Хөй дыңнакчылар ол курстар талазы-биле өөредилгезин 1977 чылда уламчылаар болгаш доозар ужурлуглар.

Экономиктиг өөредилгениң системазының дыңнакчыларының кол массазы өөредилгениң ийиги циклиниң курстарын өөренирлер: ажылчыннар болгаш колхозчулар—«Социализм болгаш күш-ажыл» деп курсту, инженер-техниктиг ажылдакчылар, тускай эртемниглер—«Социалистиг ниитилелде инженерниң күш-ажылы», удуртукчу ажылдакчылар «Удуртукчунуң күш-ажылы» деп курстарны өөренирлер.

Амгы өөредилге чылының доостуру чаа өөредилге чылында болгаш оңгу беш чылда экономиктиг өөредилгениң системазын хөгжүдериниң чугула айтырыгларының бирээзин шиитпирлээри-биле холбашкан. Чугаа болза 1976—1980 чылдарда ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезиниң перспективтиг планын ажылдап кылырының эргежок чугулазының дугайында боор турар. Ындыг планы тургузарының практиказының дугайында материалды «Экономическая газета» солуну 1976 чылда № 9 солунга парлаан.

Чаа өөредилге чылында ажылчыннарның болгаш колхозчуларның улуг бөлүү экономиктиг өөредилгениң системазынга «Экономиктиг билиглерниң үндезиннериниң» курузун доозупкан болганда, олар «Социализм болгаш күш-ажыл» деп курсту эгелээр (азы уламчылаар) болганда, солуннуң 18 дугаарынга үлетпүрнүң, өске-даа адырларның ажылчыннарынга 1977 чылда «Социализм болгаш күш-ажыл» база «Экономиктиг билиглерниң үндезиннери» деп курстуң бир аай өөредилге планнарын болгаш программазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарынга дүүштүр чаартып парлап үндүрген.

«Мурнакчы дуржулганың библиотечказы», «Экономиктиг тайылбырлар», «Социалистиг чарыш», «СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар», «Директорнуң индири», «Бүдүрүлгениң бедик ажыктыг дээш», «Продукцияның шынарын башкарары», «Экономистерниң ажыл-ишчи ужуражыышкыннары», «Пропагандистиң колонказы», «Коммунистиг күш-ажылдың школаларында», «Методиктиг сүмелер» болгаш өске-даа хөй эгелер-биле парлаан материалдар пропагандистерге болгаш дыңнакчыларга чугула дузаламчы болур.

Бо чылын редакция «Мурнакчы дуржулганың библиотечказы» деп ам-даа алды үндүрүлгелерин белеткээш, парлап үндүрер, а 1977 чылдың эгезинден эгелээш, экономиктиг өөредилгениң дээштиниң өскени-биле оларны холбааш, чаа серияны парлап эгелээр.

«Экономиктиг ажылдарның дээштии» деп эгеге пропагандистерге, экономистерге, дыңнакчыларга анализтиг материалдарны, солуннуң арнынга диаграммаларны болгаш таблицаларны парлаар.

* * *

Келир чылын «ЛИТЕРАТУРНОЕ ОБОЗРЕНИЕ», «ЖУРНАЛИСТ» журналдар номчукчуларга чүнүң дугайын бижиирил? Оларның арыннарынга кандыг темаларны база айтырыгларны чырыдарыл?

«Литературное обозрение» журнал бистиң чуртувуста база даштыкыда амгы үениң хөй националдыг литературазының айтырыгларын калбаа-биле чырыдар.

Журналдың арыннарындан хөй янзы чүүлдерни, тайылбырларны, чаа номнарга рецензияларны, «Янзы-бүрү бодалдар» деп эгениң адаанга өске-даа арыннарга маргылдааларны база тайылбырлаашкыннарны, бодунуң күш-ажылчыннарның дугайында чогаалчыларның беседаларын, чогаалчыларның номчукчулар болгаш критиктер-биле харылзааларын, номчукчуларның сонуургалдарын шинчилеп турар социолог эртемденнерниң бодалдарын, номчукчуларның боттарының, а ол ышкаш маргылдаалыг чүүлдерни, литературлуг фельетоннарны, библиография информациязын, ном графиказын, пародияларны, карикатураларны номчуп болур.

«Литературное обозрениениң» дузазы-биле бо хүн литературада чүү боор турарын, ооң хөгжүлдезин кандыг чүүлдер тодаргайлап турарыбиле эки тапыжып ап болур.

«Литературное обозрениени» калбак номчукчуларга таарыштыр үндүрген. Номга хандыкшылдыг бүгү кижилер — ажылчын, колхозчу, башкы, библиотекарь, журналист болгаш студент солун, ажыктыг чүүлдерни ол журналдан тып ап болур.

«Журналист» журнал номчукчуларны сураглыг совет журналистерниң чогаадыкчы лабораториязы-биле таныштырып, редакция коллективтериниң, ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң секцияларының болгаш организацияларының ажылының дугайын тайылбырлаар.

«Журналисти» чүгле профессионалдарга үндүрбейн турары билдингир. Журналдың тиражы ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң кежигүннериниң санын барык-ла үш катап ажып турары ооң херечизи болур. Журналдың номчукчулары болза, партия ажылдакчылары, интеллигенцияның калбак бөлүктери, ажылчын база недээ корреспондентилер, оскээр чугаалаарга, журналдың дузазы-биле парлалганың деңгеэм «океанынга» уг-шиг тып алырын күзээннер болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия тыы 2-12-43, секретариат тыы 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1784.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01434